

100 въпроса

за Богословието, Светото писание, християнския живот, църковните тайнства и обреди, християнската култура, чудесата, суеверията и злите сили

ОТГОВАРЯ

духовният пастир на арменците
в град Варна - отец БАРТУХИМЕОС

По патриаршалното време на Н.С. Карекин II, Върховен патриарх и Католикос на всички арменци

С благословията на Н.В.П. архимандрит Абгар Овакимян, Архиерейски наместник на Арменската епархия в България

© Отец Бартухимеос Агопян, съставител, 2014

© Нерсес Кетикян, превод от арменски език, 2014

© Соня Млекарова, редактор 2014

© Хрипсима Ерниасян, коректор, предпечат, 2014

© Хрипсима Ерниасян, Крикор Аракелян, корица 2014

ISBN:

Две думи

„И тъй, идете, научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца и Сина и Светаго Духа,

и като ги учите да пазят всичко, що съм ви заповядал, и ето, аз съм с вас през всички дни до свършека на света. Амин.” (Матей 28. 20-21)

Арменската Апостолическа Света Църква, вече 1700 години, чрез своите свещеници предава словото на нашия Господ Исус Христос на арменския народ. Християнското проповядване, което се осъществява, започнато от апостолите на Исус Христос до техните ученици – свещениците, е било и продължава да бъде чрез изучаване на Библията, обяснение на ролята и значението на празниците, духовни беседи, проповядване на Христовото Евангелие и чрез въпроси и отговори. Естествено, всеки християнин, колкото и да чете Библейските текстове и да се опитва да разбере правилно значението и съдържанието им, все пак възникват въпроси, които имат нужда от обяснение. Отговорите на тези въпроси могат да дадат само знаещите духовни мъже, които са призвани да осветят хората с неизгасващата светлина на Христос и представляват посредници между хората и Бог.

За нас е радост, че посветените духовници на Арменската епархия в България, след дълго прекъсване, отново са започнали свящото дело на проповядването на Божието слово. В арменските общности на редица държави, в това число и в България, които са преминали през комунистическия режим, има нужда да се повдигнат духовните ценности, съхраняването на църковните и националните красиви обичаи, правилното извършване на църковните празници и тайнства и, което е най-важното, свящото дело за съхраняването на арменската идентичност и възпитаването на истински християни в идващото поколение, чрез предаване на духовна храна. Похвално е, че нашите миряни сами искат да получат отговорите на своите въпроси от духовниците, което потвърждава, че добре са разбрали следния цитат от Евангелието: „Искайте, и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отвори; защото всякой, който иска, получава, и който търси, намира, и на тогоз, който хлопа, ще се отвори.” (Матей 7. 7-8).

Съветът ни към всички вярващи арменци е да отправят своите въпроси към наш духовник, който ще им даде пълноценен отговор, чрез което ще ги превърне в истински носители на Христовата светлина, те

ще светят, а чрез тях ще бъдат осветени много вярващи.

Нашите похвали и благословения към автора на тази книга Н.Б. свещеник Бартухимеос Акобян, който търпеливо и мъдро отговаря на най-различни въпроси на вярващите от нашата епархия.

В краткия период от духовното си служение отецът успя да спечели любовта и доверието на вярващите, представи се като добър Пастир и пося семето на Евангелското слово в плодородните души на вярващите.

Нека чрез четенето на тази книга арменският мирянин още веднъж да поднови и отново да оцени своя завет с родната си Църква.

С благословения

Архимандрит Абгар Овакимян,

Архиерейски наместник на Арменската епархия в България

София, 12.02.2014 год.

ВЪВЕДЕНИЕ

Вече повече от една година съм на духовно служение в църквата „Сурп Саркис“ във Варна и още от деня на назначаването ми хората се обръщат към мен с различни и разнообразни въпроси, които естествено възникват при християните. Част от тях засягаха съвсем обикновените теми като държание в църквата, а други - сложни християнски и богословски въпроси. Вярващите основно се интересуваха от свързаните с празниците, традициите и обредите обичаи, както и въпроси за учението на нашата църква. Имаше случаи, когато едни и същи въпроси бяха задавани от различни хора в един и същи ден. Разбира се, аз като Божий слуга, с обич отговарях на всички, но в себе си търсех постоянно начин, как да направя така, че повече хора да чуят отговорите, а също да дам възможност на повече миряни да отправят своите питанияя.

По Божия воля най-после намерих това, което дълго време търсех. От месец май 2013 год., заедно с г-н Нерсес Кетикян, главен отговорник и администратор на арменския информационен сайт в България „Гантех Араратян“ (<http://gantegh.agbubulgaria.org/>), открихме рубриката „ВЪПРОСИ КЪМ СВЕЩЕНИКА“ в посочения сайт. Публикувахме адреса на електронната ми поща (ter.barduximeos@abv.bg), на който читателите да изпращат своите въпроси, а в сайта „Гантех Араратян“ (<http://gantegh.agbubulgaria.org/>) можеха да прочетат отговорите им. Поради християнските морални норми, разбира се, не посочвахме имената на хората, които изпращаха въпросите, а електронната поща следях само аз. На въпросите отговарях на арменски, но имайки предвид факта, че за съжаление в нашата общност не всички могат да четат на арменски, предпочетох да се публикуват в превод и на български, което с удоволствие правеше г-н Нерсес Кетикян, а корекциите с любов извършваше главният редактор на двуседмичника „Парекордзагани Цайн“- г-жа Хрипсима Ерниасян.

След кратко време рубриката „ВЪПРОСИ КЪМ СВЕЩЕНИКА“ предизвика голям интерес сред хората и читателите от ден на ден ставаха все повече. Заедно с тях се увеличиха и въпросите, които получавах на електронната си поща, както и при личните ми срещи. Рубриката стана известна не само сред арменците от Варна, а и сред наши сънародници от цяла България. Тя даде възможност нашите сънародници, които живеят в други градове, също да намерят отговори на своите въпроси. Имайки предвид факта, че не всички ползват интернет, особено по-възрастните, и желаяйки да имаме по-широк кръг

от читатели, някои въпроси от рубриката започнахме да публикуваме във вестник „Парекордзагани Цайн“.

Непрекъснато си мислех какво да направя за да разширя кръга на читателите, с което да ги направя по-съпричастни към нашата църква. Бог ни даде идеята тези въпроси и отговори да бъдат публикувани в една книга, което с удоволствие пое да направи нашият сънародник господин Кеворк Крикорян.

Желаем от все сърце да благодарим, първо, на всички онези, които изпратиха или задаваха своите въпроси към мен и сме благодарни на всички читатели, които чрез своята активност ми дадоха повод за моята дейност. Желаем от все сърце да благодарим на г-н Нерсес Кетикян, който с удоволствие пое отговорността да превежда тези отговори от арменски на български език и да ги публикува в сайта „Гантех Араратян“, както и да благодарим на главния редактор на вестник „Парекордзагани Цайн“ - г-жа Хрипсима Ерниасян, която с удоволствие редактираше българския текст. Сърдечни благодарности към г-н Рупен Чавушян, председател на „Парекордзаган“ клон Пловдив, който с удоволствие пое ангажимента за оформянето на книгата.

Специални благодарности бих искал да изкажем и към мецената на книгата г-н Кеворк Крикорян, който без да се замисли, пое да отпечата тази книга.

От все сърце бихме искали да благодарим на всички членове на Църковното настоятелство към църквата „Сурп Саркис“ във Варна, под председателството на г-н Антраниг Шакариян, които правят всичко възможно, за да мога аз изцяло да се посветя на свещеническото ми духовно служение.

Накрая бих искал от все сърце да благодаря на Архиерейския наместник на Арменската епархия в България - Н.В.П. архимандрит Абгар Овакимян, под архиерейското ръководство на когото извършваме нашето свещеническо служение.

Уважаеми читатели.

Вероятно и Вие имате различни въпроси, които бихте искали да зададете на свещеник, но поради някакви причини нямате тази възможност. Вече можете да изпратите своите въпроси на моята електронна поща ter.barduximeos@abv.bg, а отговорите да четете в арменския информационен сайт „Гантех Араратян“ (<http://gantegh.ag-bulgaria.org/>). И когато отново се съберат много въпроси, отговорите им ще бъдат включени в следващата ни книга.

Както знаете, през 2014 год. се навършват 170 години от основаването

на църквата „Сурп Саркис“ във Варна, за това нашето желание е да посветим тази книгата на годишнината на нашата църква.

С обич и най-добри пожелания
Свещеник Бартухимеос Акобян
Духовен пастир на църквата „Сурп Саркис“, Варна

БОГОСЛОВИЕ

Отговаря отец **БАРТУХИМЕОС**

ВЪПРОС: Как възкръсват мъртвите?

Има два вида възкресение: свършено и временно. В Библията срещаме шест случая на възкресение, три от които извършиха пророците Илия и Елисей, а другите три - Христос. Те са временни възкресения, защото мъртвият човек, след известно време от възкръсването си отново умира, и за това се казва временно или несвършено възкресение.

Свършено възкръсна Христос, който три дена след смъртта си възкръсна и не умря. „Христос, веднъж възкръснал от мъртвите, вече не умира: смъртта няма вече власт над Него.” (Рим. 6:9). Когато Христос дойде за втори път, ще се случи свършено възкресение на мъртвите, след което никой повече няма да умре.

ВЪПРОС: След смъртта на човека какво става с душата му, както и с ангела пазител на душата?

- Според християнското поверие, душата на човек е безсмъртна и след смъртта на човека душата се отделя от тялото и се въздига в небето. Заедно с нея се възнася и ангелът пазител на душата. В небето те очакват Страшния съд, който ще се състои с възкресението на мъртвите.

Християнското учение ясно обяснява, че Христос втори път ще дойде на този свят. Тогава ще стане възкресението на мъртвите, след което всеки човек ще отговори за всяка една стъпка, която е направил. След този Страшен съд хората ще влизат само или в ада, или в рая.

А сега, както казват светите отци на нашата църква, те са в една от седемте небесни чакални в очакване на Страшния съд и същевременно, според живота, който са живели, вкусват или мъчения или наслада.

ВЪПРОС: Защо демоните се борят срещу хората?

- Демоните вече не могат да се борят срещу Бог, понеже са по-слаби, затова се опитват да се борят срещу човека, който е създаден по Божии образ и подобие. Те завиждат на човешката слава, тъй като човекът може чрез светостта си да се издигне на по-високо ниво от тях и да бъде по-близо до Бог.

Целта на сатаната е да намери съмишленици сред хората, както успя

да намери сред ангелите, и по този начин възможно повече да пречи на човека да се доближи до Бог. Те, които вече са изгубени и нямат надежда за спасение, желаят да погубят и човека за вечни времена.

ВЪПРОС: Кои са демоните?

- Бог бе създал всички ангели да бъдат добри, но ангелът Деница пожела да се изравни с Бог и наруши задължението си за свършено покорство към Господа. Той се отдалечи от Бог, попадайки в тежкия грях на гордост и себелюбие.

Това, представя по много интересен начин пророк Исаия: „12. Как си паднал от небето, ти Деннице, сине на зората! Как си отсечен до земята, ти, който повеляше народите; 13. А ти думаше в сърцето си: Ще възляза на небесата, Ще възвиша престола си над Божиите звезди, И ще седна на планината на събраните <богове> към най-крайните страни на север, 14. Ще възляза над висотата на облаците, Ще бъда подобен на Всевишния. 15. Обаче ти ще се снишиш до преизподнята, До най-долните дълбочини на рова.” (Исаия 14:12-15).

Една трета от ангелите го последваха и станаха демони – зли ангели: „... не опазиха своето достойнство, но напуснаха собственото си жилище...” (Юда 1:6). Демоните от доброто попаднаха в злото, от светлината в тъмнината, от любовта в омразата, от безгреховност в грях.

ВЪПРОС: Кои са ангелите пазители?

- Според християнското схващане, всеки християнин има двама ангели пазители – за тялото и за душата. След смъртта на човека, ангелът пазител на тялото остава до гроба му, за да опази тленните му останки до Второто пришествие на Христос.

Изразът ангел пазител идва от Библията. „Защото ще заповяда на ангелите Си за тебе Да те пазят във всичките ти пътища.” (Псалом 90:11). Те имат голяма роля и значение в живота на човека. Винаги се молят заедно с човека, изпращат благи мисли и добри желания, държат го далеч от злото и изпитанията. За тях е огромна радост, когато човекът стои далеч от зли мисли и не попада под влиянието на сатаната.

Ангелът пазител е най-добрият и най-близкият приятел на човека. За тях е споменал и Христос, когато говореше за децата: „Внимавайте да не презирате ни едно от тия малките, защото ви казвам, че техните ангели на небесата винаги гледат лицето на Отца Ми, Който е на небесата.” (Матей 18:10). От този Евангелски прочит става ясно, че ангелите пазители на децата виждат всеки ден Бог, понеже децата са невинни. Нашите ангели пазители дълго време не могат да виждат Бог поради нашите грехове.

ВЪПРОС: Кои са ангелите?

- Ангелите са нетленни духове, които са надарени с ум, воля и сила. Думата „ангел“ (на арменски „хрешдаг“ – հրէշուիկ) означава вестonosител, от което става ясна тяхната основна роля. Те служат на човешката раса.

По природа ангелите са действащи духове, които имат съзнание, воля и знание. Ангелите служат на Бог, изпълняват волята Му и Го прославят. Понеже те са нетленни, за това човешките очи не могат да ги видят.

Ангелите са подредени в три йерархични стъпала, всяко от които пак се разделят на три степени.

- 1) Престоли, Серафими и Херувими
- 2) Господства, Сили и Власти
- 3) Архонти, Архангели и Ангели

ВЪПРОС: Арменският християнин (не знам как е в другите християнски вероизповедания) трябва ли да пости поне седмица преди приемането на Св. Причастие? Дано пак не се окаже, че безпричинно богохулствам.

- Този въпрос в нашата епархия в България е много актуален и естествено от него се интересуват много хора. Много хора питат дали причестяването всяка неделя е грях или не?

Често ми задават подобни въпроси, защото винаги в моите проповеди подчертавам, че всеки християнин може всяка неделя да се причестява.

Според каноните на Арменската Апостолическа Света църква, всеки християнин трябва поне пет пъти в годината да се причестява, по време на Главните (Дахавар) празници. А преди тези празници е необходимо вярващият да пости. Например, преди Възкресение Христово се пости около петдесет дни и е добре, ако християните тогава постят или поне през последната седмица. За празниците Преображение Господне, Успение Богородично, Кръстовден и Рождество Христово арменската църква е определила седмичен пост преди празника и тези, които искат да се причестят, трябва да спазват тези седмични пости и тогава да вземат Св. Причастие.

А за всички други недели не е необходимо да се пости една седмица. Трябва след вечерното Богослужение в събота, от около 17:00 часа, до края на Св. Литургия, на следващата сутрин, да не се яде нищо и така вярващият да се причести. Иначе казано, човек, когато иска всяка неделя да се причестява, трябва само един ден да спазва строг пост. Никога църквата не е принуждавала да се пости цяла седмица, за да се вземе

причастие. Тогава ще се окаже, че човек, който иска всяка неделя да се причестява, трябва цяла година да пости. Църквата има определени дни или седмици за постене. Дори, според канона на Св. Отци на нашата църква, онези, които имат здравословни проблеми и пият лекарства, могат в неделя сутринта да направят лека закуска и пак да причестят. Условието е само свещеникът, който отслужва Св. Литургия, да знае за това.

Грях е, когато човек се отнася неприлично към Св. Причастие. Ако се спазват всички канони и човек се отнася отговорно към причестяването, това няма как да се счита грях.

ВЪПРОС: Когато говорим за пречистване, не става ли дума за отговорности?

- Когато говорим за пречистването, наистина до някаква степен става въпрос и за отговорност. Когато човек върши грях, вече изпада под голяма отговорност. Господ Исус Христос казва: „36. И казвам ви, че за всяка празна дума, която кажат човеците, ще отговарят в съдния ден. 37. Защото от думите си ще се оправдаеш, и от думите си ще се осъдиш.” (Матей 12:36,37). От това следва, че всеки човек, за всяка грешна дума или за всеки грях трябва да поеме отговорност. Основното задължение се увеличава, тъй като при пречистване от греховете, човек поема отговорност, че, доколкото е възможно, повече няма да повтори същите грехове.

ВЪПРОС: Лошо ли е да изпитваш тъга и болка, когато си в храма?

- Както знаем, църквата е Божият дом и в нея винаги се усеща Божието присъствие. Много естествено е, когато човек почувства болка и тъга в Църквата, защото това е знак, че в светия Дом на Господа човек се чувства грешен. Освещаващата атмосфера ни кара да се покаем. По време на Богослужение, Св. Литургия, от личната молитва или някой обред, слушайки Божието Слово от устата на духовниците, човек разбира колко е грешен, както и по какъв начин може да възстанови Божията любов към себе си.

Тъгата и болката са първите условия за покаяние. Покаянието става на четири етапа: разкаяние за извършения грях, изповед, независимо дали лична или обща, опрощение от страна на свещеник и компенсация за допуснатата грешка.

Ако човек почувства тъга и болка в църквата, това е знак за разкаяние. От това не бива да се чувствате зле, а да се опитате да се покаете.

ВЪПРОС: *Забелязах, че всички жени в Армения влизат в църквите с кърпа на главите си, както възрастните, така и младите. Но при нас, във Варна, много малко жени носят в църквата кърпа. Този обичай свързан ли е със страната или е задължителен?*

- Да, правилно сте забелязали, че в Армения са запазили този обичай. Мога да кажа дори, че и в много арменски църкви в диаспората този обичай също е запазен. Но както сте забелязали, тук при нас повечето жени не спазват този обичай.

По принцип, когато жените влизат в църквата, задължително трябва да покриват главите си, а мъжете задължително трябва да бъдат без шапка. Този благочестив обичай започва още от времето на създаването на Христовата църква. Когато апостол Павел, в посланието си към Коринтяните говори за задълженията на жените и мъжете по време на молитва, казва: „7. Защото мъжът не трябва да си покрива главата, понеже е образ и слава на Бога; а жената е слава на мъжа. 8. Защото мъжът не е от жената, а жената е от мъжа; 9. понеже мъжът не беше създаден за жената, а жената за мъжа. 10. Затова жената е длъжна да има на главата си белег на власт заради ангелите.” (1 Кор. 11:7-10).

Този обичай преследва няколко цели. Първо, когато жената слага кърпа на главата си, тя покрива женската си красота и не става изкушение за мъжете, които също се молят в църквата. Второ, носенето на кърпа за глава е знак на смирение и скромност, с което жената показва, че е покорна на Божиите заповеди. Библията казва: „всяка жена, която се моли или пророкува гологлава, засрамва главата си” (1 Кор. 11:5). Евангелието ни учи, че главата на мъжа е Христос, а главата на жената – мъжът. При нас, във Варна, много малко жени носят кърпа. Те я слагат предимно, когато трябва да се изповядват и да вземат причастие. Докато обичаят гласи, че трябва да сложат кърпа на главата, когато влизат в църквата. Това са навици, които трябва да се постареем да променим и аз съм сигурен, че постепенно и при нас ще се възстанови този прекрасен благочестив обичай.

ВЪПРОС: Скоро прочетох за Детския християнски лагер „Задиг”. Със съпругата ми възнамеряваме да изпратим дъщеря ни на този лагер. Но за мен е интересно да знам доколко е правилно децата от малки да получават християнски познания?

- Да, правилно сте чули. В Арменската епархия в България действа летен християнски детски лагер. Напълно естествено е лагерите да бъдат една от формите, чрез които църквата да се занимава с християнското възпитание на децата. Евангелието много ясно ни казва, че не бива да възпираме децата си да се доближат до Христос: „А Исус каза: Оставете дечицата и не ги възпирайте да дойдат при Мене, защото на такива е небесното царство.” (Матей 19:14).

Ние не трябва да забраняваме на нашите деца да бъдат по-близо до Христос. Колкото по-отрано ги възпитаваме в християнските ценности, толкова по-ясна представа ще имат те за християнството и за истинската вяра, когато пораснат. Не е случайно, че ние, християните, кръстваме нашите деца още от малки и ги предаваме в Божиите ръце. Църквата винаги проповядва спасителното Евангелие на хората, но за да има по-точна представа за християнството, човек трябва още от малък да се възпитава в християнските ценности.

Църквата има своя подход към различните възрастови групи. Тя обяснява на вярващите смисъла и стойността на християнството и на вярата, според нивото на възприемане: на децата по един начин, на младите и юношите - по друг, а на възрастните – с различни методи.

Представете си една верига. Ако някоя халка от тази верига липсва, като например един човек, ако не е възпитаван в християнските ценности като малък, то тогава много по-трудно може да му се обяснят по-сложните въпроси на вярата. В различните етапи от живота си човек учи различни неща. Ако пропусне някой етап в обучението си, после ще му бъде по-трудно.

Ето за това Църквата се старае да даде християнски знания на всеки, според неговото ниво на възприемане. С децата се води отделна работа, различна от тази с младежите и юношите, а тя пък се различава от работата с по-възрастните.

В нашата Епархия действа Детски християнски летен лагер „Задиг”, който е чудесен начин да се работи с децата, където те получават християнски знания. Вие сте взели правилно решение да изпратете дъщеря Ви на този лагер и бих посъветвал всички вярващи арменци непременно да изпратят децата си на лагер „Задиг” и, според думите на Евангелието, да позволят на децата си да се доближат до Христос.

ВЪПРОС: Испитанията в нашия живот от Бога ли са или от сатаната? Как трябва да възприемаме тези изпитания?

- Испитанията са два вида: едните са от сатаната, а другите са от Бог. Бог изпраща изпитания на човека, за да провери доколко той е твърд във вярата си, но тези изпитания не свършват с гибел, т.е. човек нищо не губи. Испитанията, изпратени от сатаната, обикновено са пагубни. Чрез тях той се опитва да отдалечи човек от Бога или да попречи той да се приближи към Него. Разколебава го във вярата му. Чрез изпитанията на сатаната човек може да изгуби всичко, което има, дори може да отнеме човешки живот.

Иисус Христос също бе подложен на изпитания от сатаната и сред тях имаше едно, което можеше да завърши със смърт, ако Христос бе послушал сатаната и бе скочил от кулата. Човек винаги трябва да бъде готов на всякакви изпитания, независимо дали са от Бог или от сатаната. Трябва да се моли по-често, за да успее да премине препятствията и да върви по пътя, който Бог е начертал за нас. По време на изпитания трябва да изпълняваме Божиата воля, както Иисус го правеше. Той никога не се отдалечаваше от Божиите заповеди. Христос ни даде най-добрия пример как да победим изпитанията. Трябва да следваме Неговия пример и да сме твърди във вярата си и верни на Божиите заповеди.

Да поискаме сили от Бог, за да успеем да преодолеем изпитанията. Тогава със сигурност няма да имаме загуби.

ВЪПРОС: Вероятно сте забелязали, че днес, в Европа и в голяма част от света, хората осъществяват сексуални контакти преди брака и за много хора това се е превърнало в нещо нормално. Интересно ми е как гледа църквата на това? Как се отнася Арменската църква към сексуалния живот преди брака в съвременния свят?

- По принцип, църквата не винаги говори за сексуалните отношения. Да, наистина, днес много млади двойки преди да се женят вече осъществяват сексуален контакт. Има и случаи, когато по време на венчавката младоженката носи дете.

Този въпрос може да се разглежда от две гледни точки: физическа и духовна. Физическата страна на въпроса е много удобна за човека, защото преди брака, младите двойки успяват по-отблизо да се опознаят, да задоволят телесните си нужди и да се подават на страстите си. Човек винаги се стреми през живота си към по-лесното и не желае да преминава препятствия, затова и непрекъснато попада в грях.

А духовната страна на въпроса категорично е против сексуалния живот преди брака. Когато младите се венчаят в църквата, според обредите на тайнството Брак, се извършва обряда „Венчавка на девствените“, която е свят обред и е необходимо хората също да се отнасят със страхопочитание към него. Ако погледнем внимателно името на този обред, ще видим, че той означава венчавка между хора, които са девствени и е задължително двамата да бъдат такива, т.е. преди да се оженят да не са имали по принцип сексуални отношения. По време на същия обред свещеникът в молитвите си се моли на Бог, за да благослови брачния им живот и да го освети. След този обред вече те могат да имат сексуални отношения помежду си и това няма да се счита за грях.

Но ако младоженците вече са имали сексуални отношения, за какъв обред на девствени можем да говорим? Те вече не застават пред Бог като девствени, които са готови да създадат семейство. Не се отнасят със святост и почит към свещения обред на Брак.

В Десетте Божии заповеди много ясно се казва: „Не прелюбодействай“ (Изход 20:14) и който осъществява сексуален контакт с други, извършва грях. Ако прочетем цялата Библия, никъде няма да се срещнем пасаж, който позволява да се осъществява сексуален контакт преди брака. Апостол Павел в писмото си до Коринт говори за брака и девствеността: „Но, за да се избягва блудството, нека всеки си има своя жена, и всяка жена да си има свой мъж.“ (1 Кор. 7:2). А отношението между мъж и жена се създава след като те сключат брак. Апостолът съветва неженените: „Но, ако не се въздържат, нека се женят; защото по-добре е да се женят, отколкото да се разпалват.“ (1 Кор. 7:9).

Тук виждаме, че Апостолът не съветва неженените да имат сексуален живот преди брака, а казва, че ако не могат да обуздаят страстите си, нека да се женят. От това става ясно, че сексуални отношения човек може да има само след венчавката.

Църквата винаги е била против сексуалните отношения преди брака. За нас няма значение в кой век живеем или в коя държава живеем, защото Божиите заповеди винаги са свети за нас и ние трябва със святост да ги изпълняваме.

Винаги трябва да помним, че за Божиите заповеди или Слова няма време, те са отнасят за всички времена. От тази гледна точка бих отделил арменския народ. Ние винаги, векове наред, сме се опитвали да запазим свято тайнството на Брак и цялата ни нация, водена от църквата, винаги е отричала сексуалните отношения преди брака. През вековете това е станало характерна черта за нашия народ.

ВЪПРОС: Ваше Благоговейнство, ако една жена е направила аборт, но после се е разкайала, този неин грях ще бъде ли простен от Бог и как?

- Интервенцията, наречена аборт, преследва човечеството от векове. Хората често са използвали различни методи, за да се освободят от нежеланите деца. Но трябва да отбележа, че във всички векове християнската църква винаги е отричала абортите и не е позволявала на жените да премахват плода. Ако четем внимателно писанията на нашите Св. Отци, които специално са говорили за абортите, ще видим, че те винаги много строго са осъждали аборта, наричайки го убийство.

Защо се счита за убийство? Преди всичко едно дете е дар от Бога и човек няма право да се намесва в плановете Му и да отнеме живота на едно неродено дете. Вярно е, че в началото на бременността, когато се пристъпва към аборт, плодът все още не е оформен като човек, но не бива да забравяме, че още от началото на бременността се оформя и душата на детето, която се обединява с тялото. Когато премахнем или убием нероденото дете чрез аборт, душата се отделя от това тяло и се стига до смърт.

Вероятно, докато четете тези редове, във вас ще възникнат въпроси. Може би ще си кажете, че понякога има сериозни причини, поради които непременно трябва да се извърши аборт. Но трябва да помним винаги, че ние, хората, не можем да знаем непостижимите тайнства на Господа. Ние не знаем какви планове има Бог за това дете. Може би тъкмо чрез това дете Бог ще разкрие лечението на болести като рак или спин, или някоя неизличима болест. Може би чрез това дете Бог иска да извърши нещо значимо. Когато хората пристъпват към аборт, объркват Божиите планове.

Накратко казано, независимо от причините, всеки аборт е грях. И както всеки грях той може да бъде простен, когато човек наистина и от все сърце се разкайва за греха си, когато идва в църквата и се покаява. В Евангелието Христос ни казва, че всеки грях е простим, освен хуленето срещу Светия Дух. Но абортът не попада в тази категория, следователно, може да бъде простен. Ако някой е направил аборт, трябва да се покае, трябва наистина да се разкае за извършения грях и, изповядвайки се пред свещеника, след покаяние, да получи опрощение.

Бог прощава на всеки, който е сгрешил. Както се казва в Евангелието, за покаянието на всеки грешник в небето се случва голямо празненство. Бог ще прости на всички онези жени, които са извършили аборт, но ако те наистина се разкайват и се покаяват при условие повече да не повтарят през живота си този грях.

ВЪПРОС: Ако един човек, поради някакви причини, не е кръстен, Бог чува ли неговите молитви?

- Всъщност, Бог винаги чува молитвите на всеки човек, но друг въпрос е доколко Бог обръща внимание на тези молитви и ги изпълнява, когато един човек не е кръстен. Когато някой се кръщава, той се осиновява от Христос, става дете на Бог и истински християнин. По този начин душата му става познаваема за Бог. Но когато човек не е кръстен, Бог за него не е баща. Когато някой не се кръщава, не приема Бог, тогава защо трябва Той да изпълнява неговите молитви?

Бог ще чуе молитвата на човек, който не е кръстен, но само ще слуша и ще чака той да използва всяка възможност, за да се кръсти. Молитвата е диалог между Бог и човека. Когато един човек не е кръстен и не е приел в себе си Бог, как тогава ще се получи този диалог. Вярно е, че Божиите дела са неразбираеми за човешкия ум, но основавайки се на Библейската доктрина, може да се каже, че Бог чува молитвите на всички, но не на всички отговаря.

Господ Иисус Христос много ясно заявява, че който приема Него, приема Отец, но който не приема Него, не приема Отец. Ако човек не е кръстен, значи не е приел Христос и Бог, тогава как Бог ще приеме неговите молитви?

Без значение са причините, поради които човек не е кръстен. Трябва да се кръсти, ако иска да стане християнин.

ВЪПРОС: Мога ли да се оженя за детето на моя кръстник ?

- По принцип, по време на кръщение кръстникът става духовен баща на кръщелника, а кръщелникът става духовно дете на кръстника. Кръстникът е отговорен пред Бог за духовното възпитание на кръщелника си. По време на кръщението, детето на кръстника (физическото дете) и кръщелника (духовното дете) стават един вид брат и сестра. Вярно е, че те имат различни биологични родители, но в случая биологичният и духовният родител са един и същи човек. Църквата забранява брака между брат и сестра, а в случая те са брат и сестра, за това Църквата забранява брака между тях.

ЦЪРКОВЕН ЖИВОТ

Отговаря отец БАРТУХИМЕОС

ВЪПРОС: *Кои хора, освен свещениците, могат да седят в Адяна (пространството пред Св. Олтар) по време на Св. Литургия?*

- Преди всичко трябва да отбележа, че по време на Св. Литургия в Адяна право да стоят или да седат имат само духовниците, а миряните могат да влезнат и да седнат там само и единствено по покана на духовния пастир на църквата или архиерея. Само духовниците могат да предлагат тази чест на някои от миряните.

По принцип, на всички Дахавар празници (Шатропразници или Главни празници) духовниците могат да поканят в Адяна председателя на Църковното настоятелство, Хачкавор (кръстникът на Св. Кръст), председателя на Епархийския съвет, посланици, консули или някои почетни гости по време на Св. Литургия.

ВЪПРОС: *Бихте ли казали, по време на Св. Литургия или на друг църковен обред, кога може или не може да се сядат? По принцип, какво трябва да направи или да каже вярващият по време на Св. Литургия?*

- Трябва да отбележа, че е желателно по време на църковните богослужения вярващите да бъдат изправени, понеже по време на всички служби се изказват молитви, извършва се Църковно Тайнство. Но по-важно е да се знае, че по време на богослужение или обред, когато няколко вярващи се събират в името на Исус Христос, то те се намират в присъствието на Бог. Както самият Христос казва: „19. Пак ви казвам, че ако двама от вас се съгласят на земята за каквото и да било нещо, което да поискат, ще им бъде (дадено) от Отца Ми, Който е на небесата. 20. Защото, гдето двама или трима са събрани в Мое име, там съм и аз посред тях.” (Матей 18:19-20).

По време на кръщение, бракосъчетание и погребение не се сядат, а по време на Св. Литургия има моменти, когато не може, но не и през цялото време, тъй като тя е много продължителна. Когато започва Св. Литургия, всички трябва да са изправени докато свещеника се изкачи на Олтара и завесата се затвори. Тогава се сядат или по желание се коленичат.

Когато започне песента „Парехосутямп”, всички отново се изправят,

за да целунат Хоругвата, Кръста в ръката на свещеника и през това време се казва: „Хише мези ал Асдудзо анмах Карин арач“ (Споменавай и нас пред вечния Божи Агнец).

Всеки път, когато свещеникът предава мир (обръща се и кръсти миряните, всеки трябва да се изправи и да се кръсти). Изправяме се задължително, когато се изпява песента „Сурп Асдвадз“ (Свети Боже), когато дяконът чете „Аведаран“ (Евангелието), „Хавадамк“ (Символа на Вярата), по време на „Сърпасацутюн“ (когато дяконът носи Чашата с виното и хляба и дава на свещеника), по време на „Вохчуйн“ (Поздрава), когато вярващите се прегръщат и се поздравяват и единият казва: „Крисдос мер меч Хайднъвецав“ (Христос се яви между нас), а другият отговаря: „Орнял е хайднутюнъ Крисдоси“ (Благословено да е явяването на Христос).

Вярващите непременно трябва да се изправят, когато църковният хор пее песните „Сурп, Сурп, Сурп“ (Свят, Свят, Свят), „Амен, Хайр Сурп“ (Амин, Свети Отче), „Ворти Сурп“ (Свети Сине), „Сурп Хоки Асдвадз“ (Боже Светия Дух) и „Хайр мер“ (Отче наш), след което всички остават изправени, докато свещеникът с Чашата да благослови църквата и да се обърне, след което завесата се затваря и започва ответното песнопение „Дер Вохормя“ (Господи Помилуй). Тогава вече трябва всички да коленичат, а след края на песента може да се сядат, докато се отвори завесата. Вярващите трябва да останат изправени, докато свещеникът раздава Причастието и след като отново с Чашата благослови църквата, завесата се затваря и може да се сядат до отварянето ѝ. След това вече всички остават изправени до края на Св. Литургия.

След края на Св. Литургия, когато вярващите целуват Аведаран (Евангелието), трябва да кажат „Меха Асдудзо“ (Грешен съм пред Бог).

ВЪПРОС: Когато в един ден два пъти влизам в църквата, трябва ли и двата пъти да паля свещ? Изобщо защо трябва да палим свещ в църквата?

- Благодаря за интересния въпрос. Трябва да призная, че днес много хора задават този въпрос. Може да започна с отговор на втория въпрос, от което ще стане ясен и отговорът на първия.

По принцип, паленето на свещ идва още от началото на християнството и продължава до наши дни. Дори повече, за палене на свещ в храма има наставления още в Стария Завет. Бог, чрез Мойсей, поръчва на народа да донесат чисто маслинено олио за светлина, за да има постоянна светлина в скинията. А на друго място в Библията се

казва: „48. И Соломон направи всичките принадлежности, които бяха за Господния дом – златния олтар; златната трапеза, на която се полагаха присъствениите хлябове; 49. светилниците, пет отдясно и пет отляво пред светилището, от чисто злато; с цветята, светилата и клещите от злато; 50. чашите, щипците, легените, темянниците и кадилниците, от чисто злато и резета от злато, за вратата на най-вътрешния дом, тоест, пресветото място, и за вратата на дома, сиреч, на храма.” (3 Царе 7: 48-50). Както и: „12. А да се направи огънят, който е върху олтара, да гори на него непрекъснато; не бива да угасва; всяка заран свещеникът да тури дърва на него да горят, и да нарежда всеизгарянето на него, и да изгаря на него тлъстината на примирителните приноси” (Левит 6:12). В Стария Завет „всеизгарянето” е символ на Христос и с кръвта на „всеизгарянето” се е извършвало опрощаването, а с тлъстините му се е осветявал целият храм. „Всеизгарянето” на Новия Завет бе Исус Христос с пречистото си тяло, затова Църковните Отци са установили за светлината на храма такъв материал, който да символизира чистота. Това е парафинът, който след топене не се разваля, запазвайки предишното си качество, както Христовото тяло, което е пречисто и вечно.

Свещта символизира и Светата Троица. Първо, материята, второ, конецът, и трето - огънят или светлината. Новата църква е осветлена с тайнството на Светата Троица, за което, палейки свещ, се молим за милост от Св. Троица.

Светлината на свещта символизира и онази звезда, която съпроводи мъдреците до Бебето, което се роди в яслата.

„8. И имаше много светила в горната стая, гдето бяхме събрани.” (Деяние на апостолите 20:8). А кое е тайнството на тази горна стая. Нима това не е църквата. И какви са тези много светлини, ако не свещите. Разбира се, чрез палене на свещ ние осветляваме нашите молитви. Тя е вид молитва, която ни кара да се откъснем от ежедневните ни грижи. Да спираме, да се концентрираме и да мислим за Бог, да опитаме да установим връзка с Бог.

Нашето ежедневие е пълно с проблеми и грижи, които ни отнемат много време, и паленето на свещ ни дава възможност за известно време да мислим за Бог.

Относно първата част на въпроса, мога да кажа, че в един ден може да се пали свещ повече от един път, понеже, както вече разбрахме, това е един вид молитва, т.е. когато влизаме в църквата, при желание можем да палим свещ, както всеки път можем да застанем за молитва. Колкото пъти можем в един ден да се молим, толкова пъти можем да палим и свещ.

ВЪПРОС: *Бихте ли ми разяснили защо, съгласно християнските закони на арменската църква, не се влиза в храма с къси панталони и разголени рамене, не се седи с кръстосани крака, а жените трябва да имат кърпа на главата си? Това канон ли е или правило?*

- Да, разбира се, когато един мъж или жена влизат в църквата, трябва да имат порядъчен вид. Това не са само обикновени правила, а канони, които са изработени от Св. Отци на нашата църква и са написани в книгата на канона на нашата църква.

Църквата е домът на Бог и всеки, който влиза в нея, трябва да осъзнава, че Бог го вижда, а той се представя пред Господа. Още повече, когато човек застава за молитва, трябва да има порядъчен вид, понеже знаем, че молитвата е разговор с Бог. По принцип, когато един мъж влиза в църквата, трябва да бъде с дълъг панталон, с риза или фланелка и с открита глава. Мъжът не трябва да влиза в църквата с шапка, със слънчеви очила, с къси панталони или с леки и по-отворени дрехи.

Жената, когато влиза в църквата, непременно трябва да покрие главата си с кърпа. Не бива да влиза с отворени дрехи, за да не изкушава някой мъж, който се моли в църквата.

Всеки човек трябва да знае как да се облича, когато отива на официална среща, за да има порядъчен вид. По същия начин трябва да се облича, когато посещава църквата, защото там се среща с Бог, което е по-важно, отколкото всяка официална среща.

ВЪПРОС: *Защо съботата, която бе определена в Стария Завет като Господен ден, бе сменена с неделята и дали това не нарушава една от Божиите заповеди?*

- За шест дни Бог извърши сътворението, на седмия ден отпочина и заповяда всеки човек да почива в събота и да се посвети на Бог: „И Бог благослови седмия ден и го освети, защото в него си почива от всичките Си дела, от всичко, което Бог беше създал и сътворил.” (Битие 2:3). В Десетте Божии заповеди Той настоява хората да пазят съботата свята и да я посветят на Бог. Но този Закон, както и много закони и правила, бяха разбрани буквално от евреите и те нищо не правеха в събота. Дори в книгата на Макавейска се отбелязва, че в съботата не се воюва.

Еврейските книжници много пъти обвиняваха Христос, че не спазва съботата, а учениците му вършат неща, които не бива да вършат и дори Христос изцеляваше в събота. В отговор на всички тези обвинения, Христос каза, че „Син Човеческий е господар и на съботата” (Матей 12:7) и добавя, че „съботата е направена за човека, а не човек за съботата”

(Марк 2:27). С тези думи Христос казваше на евреите, че не бива да се възприема всичко буквално и да не се прави нищо. Бог е казал на човек да почива и да върши добро. Другото най-важно е това, че не бива да се различават дните на седмицата. Важното е след шест дена работа, на седмия да почиваш и да го посветиш на Бог.

Ние, християните, сме преместили почивния ни ден от събота в неделя, понеже в неделя Христос възкръсна. Това не е седмият ден на седмицата, а първият. Светите Отци на Църквата са решили, че за християните е по-подходящо да почиват и да се посветят на Бог в деня на Възкресението, който е ден неделя. При това положение смяната на съботата с неделята изобщо не нарушава Божията заповед.

ВЪПРОС: Как могат жените да се включват в дейността на Арменската апостолическа църква?

- В Арменската Апостолическа Света Църква жените имат много важно място и роля. По принцип опитът показва, че жените много повече участват в богослуженията на църквата, отколкото мъжете, и с това те са част от живота в църквата. Но освен това жените имат много други възможности по-пълноценно да работят за Арменската църква. Първо, почти всички арменски църкви имат певчески хорове (обикновено те са съставени от жени), които участват на Св. Литургия или пеят по време на венчавка или кръщение. Разбира се, не всички жени имат гласови данни, за да пеят в хора, но тези, които имат тези данни, това е чудесна възможност да служат на Бог и да участват на дейността на църквата. Всяка жена от общността може да бъде член Дигнанц миутюн (Женска група на църквата). Почти навсякъде по света в арменските църкви съществуват такива групи, в които членуват по-активните жени на общността и участват в дейността на църквата. Дигнанц миутюн организират мероприятията, свързани с големите празници на църквата, както и полагат грижи за нуждаещите се членове на църквата. Преди всеки голям празник те организират почистване на църквата. Участват в Библейски часове, Духовни беседи и пр.

Младите момичета също могат активно да участват в живота на църквата, като се присъединят към младежките групи към църквата.

Освен всичко това, жените имат право да бъдат избирани като членове на Епархийския съвет, Църковните настоятелства, делегати на национално-църковния събор и по този начин да полагат усилия и труд за живота на Църквата.

ВЪПРОС: *Винаги съм се интересувал какво означава „Ухдакънацутюн“ (Ходене на поклонение), защо вярващите ходят на поклонение и с каква цел се прави?*

- Арменската дума „Ухдакънацутюн“ е съставена от думите „Ухд“ (клетва, завет) и „кънал“ (ходене), т.е. хората ходят, за да сключат завет с Бог, за да утвърдят и да обновяват християнското си обещание и клетва. Библията е съставена от Стария и Новия Завет. Старият Завет представя завета сключен между Бог и хората, чрез пророците, патриарсите и закона до раждането на Исус Христос. А в Новия Завет се представя заветът между Бог и хората чрез Исус Христос.

Първият завет между Бог и хората срещаме в Стария Завет, сключен между Бог и Ной, че повече Бог няма да унищожава човечеството и света чрез потоп: „Ето, Аз сключвам Моя завет с вас и с потомството ви подир вас...“ (Битие 9:9) и като знак на този завет в небето се появява дъга. Бог сключва завет и с Авраам (Битие 15:18). В Стария Завет виждаме още няколко пъти как Бог сключва договор с хора. Но чрез пророк Еремия, Той заявява, че вече ще се сключи Нов Завет с хората: „Ето, настъпват дни, казва Господ, и ще сключа с дома Израилев и с дома Иудин нов завет ...“ (Еремия 31:31). Този Нов Завет се изпълни тъкмо чрез Исус Христос. В момента ние живеем в епохата на Новия Завет. Христос помири Бог с хората чрез Разпятието си и постави условие, че който повярва в Него, последва неговите закони и заповеди, ще се спаси. Когато се кръщаваме, Ние даваме обещание, сключваме завет, че през всичките дни на живота си ще следваме Христос и с любов ще изпълним неговите заповеди. Иначе казано влизаме в Новия Завет.

Но ние често допускаме грешки в живота си и отдалечавайки се от Бог, забравяме нашето обещание и завет. Затова винаги се ражда необходимост да обновим нашия завет с Бог, да изразим нашата вяроност към Неговата Църква и чрез нея да потърсим Божиата прошка. Ето за това нашите вярващи няколко пъти през годината участват на Ухдакънацутюн, за да обновят завета си с Бог. На Ухдакънацутюн се ходи обикновено на големите празници, както и на празниците на светците. На празниците на светците се ходи в църквата, която носи името на конкретния светец, а на големите празници се посещават древни църкви, които са известни сред хората.

Ухдакънацутюн има и лична страна, когато човек участва в шествието по конкретен повод или за някаква промяна в живота му. Например, сключва завет с Бог, че ако Той изпълни някакво негово желание, той от своя страна ще се отплати. Разпространена традиция е, когато съпрузи,

които не могат да имат деца, правят Ухдакънацутюн да обещаят, че ако Бог ги дари с дете, те от своя страна ще дарят детето на Божието служение.

ВЪПРОС: Има ли значение какъв брой свещи се купуват в църквата (четен или нечетен)? Еднакво ли е в арменската и в българската църква? Дали това има значение, както при погребение се купуват четен брой цветя, а за празник нечетен брой. Същото ли е със свещите, понеже цифрата три, например, е свещено число?

- Има най-различни народни обичаи, свързани с подаряването на цветя с четен или нечетен брой. Но преди всичко бих искал да отбележа, че тези обичаи не са християнски. Те идват още от времето преди християнството.

При арменците е прието по тъжни поводи да се носят цветя с четен брой, а по радостните поводи – нечетен, или за починали хора - четен, а за живи хора - нечетен.

Различните народи имат различни обичаи. В редица европейски държави и в САЩ хората подаряват един на друг четен брой цветя, приемайки, че четният брой носи успех. Например, грузинците смятат, че четен брой цветя символизират щастието, а за починалите носят нечетен брой цветя, за да не носи покойникът след себе си половинката си.

Както вече отбелязах, този обичай не е християнски. Според езическото схващане, четните цифри са на смъртта и живота, а нечетните, напротив, на щастието, успеха и благосъстоянието. Обичаят за четни или нечетни цветя няма нищо общо със свещите, които ние купуваме и палим в църквата. Всеки човек в християнските църкви може да пали и четен, и нечетен брой свещи. Смисълът и значението на паленето на свещи няма никаква връзка с четни или нечетни цифри. Паленето на свещи е вид молитва, която се изразява по видим начин. Отново искам да повторя, че няма значение колко на брой свещи палим, четен или нечетен.

Честно казано, нямам информация какви обичаи има в българската църква, но предполагам, че и в нея няма значение какъв брой свещи се палят – четен или нечетен, понеже във всички християнски църкви паленето на свещите няма никаква връзка с четни или нечетни цифри.

По принцип, в християнството четните или нечетните цифри нямат никакви богословски значения. Те са просто цифри.

ВЪПРОС: Каква е ролята и значението на Хачкавор (Кръстник на Кръста) на Църквата и дали човек може повече от един път да бъде Хачкавор?

- За да разберем добре ролята и значението на Хачкавор, трябва да знаем какво е значението на кръстника. По принцип, в християнския свят кръстникът има огромно значение, още повече, че той се радва на голямо уважение и обич в християнските семейства.

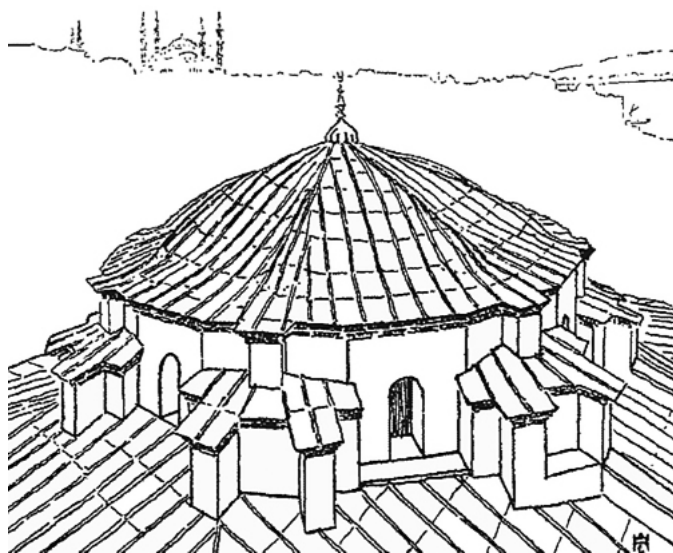
Арменската апостолическа църква приема три вида кръстници. Гънкахайр (Кръстник на Кръщението), Хачйехпайр (Кръстник на Сватба) и Хачкавор (Кръстник на Църквата или на Кръста). Кръстникът е онзи християнин, който има ролята на посредник между Бог и свещенослужителя. Например, по време на кръщение той, като християнин, дава гаранция пред Бог, че кръщаваният е достоен да стане християнин и обещава, че ще участва в неговото християнско възпитание. По време на венчавката кръстникът дава гаранция, че младоженците са достойни да създадат семейство и обещава да ги подпомага да изградят благочестиво християнско семейство. Кръстникът на църквата дава гаранция, че общността е достойна да участва във Водосвета и обещава, че според своите възможности ще участва в християнското възпитание на общността и грижите към църквата. Хачкавор се избира от свещеника на църквата, а на катедралния храм - от архиерея.

Традицията на кръстника, както за кръщение и сватба, така и за църквата идва от древните времена. Според каноните на Светите Отци на нашата църква, по време на Рождество Христово трябва да се извърши Водосвет, който ритуал се изпълнява в присъствието на Хачкавор. По време на Водосвета на Хачкавор се дава честта да облече риза и да се качи на Олтара с кръст в ръката си. Свещеникът спуска кръста в съд с вода, след което със същия кръст благославя водата и го връща на Хачкавор. След Св. Литургия миряните целуват кръста, който Хачкавор през това време държи в ръцете си. Накрая, Хачкавор отнася кръста в дома си, където остава близо две седмици, като през това време благославя и пречиства неговия дом. След това свещеникът посещава Хачкавор и връща кръста в църквата.

Хачкавор трябва да бъде пълнолетен. А първият Домосвет след Рождество Христово и Възкресение се извършва в дома на Хачкавор.

Според традицията на нашата църква, всяка година може да се избира нов Хачкавор, както и е позволено един човек най-малко седем пъти непрекъснато да бъде избран за Хачкавор, разбира се, ако той самият има това желание и сърдечно желае да служи за нуждите на църквата,

да живее с проблемите на църквата. След това свещеникът може да му позволи още дълги години той да остане Хачкавор. Но ако всяка година се сменя Хачкавор, това не означава, че църквата е недоволна от служението на Хачкавор.

ЦЪРКОВНИТЕ ТАЙНСТВА И ОБРЕДИ

Отговаря отец **БАРТУХИМЕОС**

ВЪПРОС: *Какво символизира водата по време на Кръщение?*

- По принцип, водата има изчистващи качества. Когато ръцете на човек се замърсят, той ги измива с вода, понеже тя има свойството да измива и да изчиства. Тъкмо за тази цел се използва водата по време на Кръщението, за да се изчисти адамовия грях на човека, който той е получил по наследство от своите родители. Когато Христос обясняваше на Никодим за Божието Царство, каза: „Ако не се роди някой от вода и Дух, не може да влезе в Божието царство.“ (Йоан 3:5), т.е. за да влезе човек в Божието Царство, трябва първо да се кръщава, да се роди от водата.

По време на Кръщение, свещеникът благославя водата, изсипва в нея част от Св. Миро, след което потапя кръщавания три пъти във водата: в името на Отца, Сина и Светия Дух, което символизира смъртта на Христос, а когато го изважда от водата, символизира Възкресението на Христос. Тъкмо тогава, с вода се измива и се изчиства адамовият грях от човека и той, според Христовото слово, се ражда от вода и става истински християнин.

ВЪПРОС: *Кога е най-подходящо да се кръщават хората? Като малки или когато човек стане по-зрял?*

- Преди всичко искам да кажа, че най-правилно е децата да се кръщават като малки. Сега да обясня защо трябва човек да се кръщава в по-ранна възраст.

Според църковно-националната традиция на арменския народ, децата са се кръщавали още когато са били на осем дни. Най-интересното е, че до осмия ден детето нямало име и са го именуvalи едва по време на кръщението. Оттук идва и изразът „авазани анун“ (кръщелното име). Тази църковно-националната традиция говори за това, че ние арменците, векове наред сме предавали в Божиите ръце нашите деца още от малки. Колкото по-рано човек се кръщава, толкова по-рано приема защитата на Бог.

По време на кръщението човек става сънаследник на Христос, а тялото му – храм на Светия Дух. Тогава става истински християнин, а нашата душа става познаваема за Бог. Разбира се, тук очевидно възниква въпросът: Какво разбира едно дете от християнството или

от вярата? Не е ли по-добре да порасне, да получи християнски знания и тогава да се кръщава? Вярно е, че едно дете, по време на кръщението си не разбира и няма вяра, но ние го кръщаваме въз основа на вярата на кръстника и на родителите. Те дават гаранция, че детето ще порасне с християнската ценностна система и ще има достойна християнска вяра.

И още едно нещо е много важно. В света има най-различни изпитания и болести, които за съжаление могат дори да отнемат живота на децата. За момент си представете, че човек не е кръстил детето си, мислейки, че е по-добре да го направи след като порасне. Но се случва някакво нещастие или се разболява от неизлечима болест и преди да бъде кръстено, детето губи живота си... Вярно е, че давам много жесток пример, но той е достатъчен, за да разберем, защо трябва още от малки да кръщаваме нашите деца.

После, както вече отбелязах, след кръщението, ние предаваме децата си в ръцете на Бог. Те едва ли го разбират, но сатаната много добре го разбира и стои далеч от тях.

ВЪПРОС: В кои дни не може да се извърши кръщение и венчавка в арменската църква?

- Съгласно календара на арменската църква, в дните, когато се пости не може да се извърши кръщение и венчавка. А това са всяка сряда и петък. Също и когато е седмичен пост или по време на Великите пости. Трябва да отбележа, че по време на Великите пости не може да се извършва църковна венчавка, докато кръщението не е забранено, но е желателно да се извърши след Великите пости.

Постите са дни за разкаяние, покаяние и бдение и не може през тези дни да се прави венчавка, защото тя сама по себе си е радост. По този повод хората не могат едновременно да постят, да се гощават и веселят.

Не може да се прави кръщение и венчавка и на Главните празници на арменската църква (Дахавар донер), както и в следващите дни, когато нашата църква отбелязва Задушница (Мерелоц)

През всичките останали дни може да се извършват обредите кръщение и венчавка.

ВЪПРОС: Откъде идва понятието кръстник?

- Преди да отговорим на същинския въпрос, първо, да опитаме да разберем какво означава „Гънкахайр“ (кръстник на арменски). Тази дума произлиза от думата „Гънунк“, т.е. Мъгърдютюн (Кръщение) и „хайр“ (баща). Ние, арменците, наричаме тайнството Мъгърдютюн също и Гънунк, който идва от думата „гъник“ (печат). Когато по време на Кръщението, след като потапяме във вода, извършваме тайнството Търошм (Миропомазване), със Св. Миро запечатваме тялото на кръщавания, помазваме го. Затова през годините хората започват да наричат тайнството и с названието Гънунк.

Задължително условие за Кръщението е да има един мъж християнин, който да стане гарант пред Бога. Той трябва, чрез своята вяра и християнски живот, да засвидетелства, че кръщаваният е достоен да бъде християнин. Същевременно той носи отговорност за правилното му християнско възпитание и по този начин става негов духовен баща. Човекът, който по време на кръщението пред Бог гарантира за кръщавания, се нарича Гънкахайр (баща на кръщелника в духовен смисъл).

Институцията на кръстника започва още от времето на Св. Апостоли. Когато апостолите кръщавали, избирали за кръстник един мъж християнин. Или когато някой християнин е проповядвал сред свои приятели и е предизвиквал желание при някой да стане християнин, той е молел апостолите да кръстят новоповярвалия и те самите са ставали кръстници като гарант, че са ги обучили в християнската вяра.

Институцията на кръстника съществува още от апостолските времена и продължава до днес. В нашата църква ние никога не кръщаваме без присъствието на кръстник.

ВЪПРОС: Каква е разликата между кръстниците на Кръщението и Сватбата?

- По принцип, хората смятат, че кръстниците на Кръщението и Сватбата са с еднаква роля, но всъщност между тях има огромна разлика. Кръстникът на сватбата се казва Хачйехпайр (Խաչիքիքար – брат по Кръст). Той е човекът, който по време на венчавката държи Кръста над главите на младоженците. Самата дума Хачйехпайр (братът, държащ Кръста) вече показва, че кръстникът на сватбата няма същата роля, която има кръстникът по време на Кръщение, когото наричаме Гънкахайр (Духовен баща на кръщелника). Очевидно е, че има разлика в ролите на кръстниците на Кръщението и Сватбата. Но това не пречи кръстникът на Кръщението после да стане кръстник на Сватбата, или

кръстникът на Сватбата по-късно да стане кръстник на Кръщението на децата на младоженците.

ВЪПРОС: В Арменската апостолическа църква има ли кръстница?

- Арменската апостолическа църква, за разлика от Българската православна църква, по време на кръщението отдава по-голяма важност на кръстника, отколкото на кръстницата. По време на кръщението, ние кръщаваме детето въз основа на вярата на кръстника и на родителите, и по-точно на кръстника, понеже свещеникът се обръща към кръстника с въпроса „Какво е нужно на детето за кръщение?“, а кръстникът отговаря: „Вяра, Надежда, Любов и Кръщение“.

В каноните на Арменската църква, и по-специално в книгата „Машдоц“ (това е книгата, която съдържа всички обреди, молитви, песнопойки и други текстове, в които е отбелязано как трябва да се изпълняват обредите), няма никакви уточнения за кръстницата, за това ние, арменците, често наричаме кръстницата „каворгин“ (съпруга на кръстника). Естествено, след кръщението кръстникът става духовен баща на кръщелника. Ако той е женен, съпругата му става негова духовна майка.

В обредите на нашата църква кръстниците нямат никаква роля, но не бива да забравяме важноста им, понеже те винаги трябва да помагат на съпруга си за християнското възпитание на кръщелника. Фактът, че жените в нашата църква не могат да бъдат кръстници, по никакъв начин не омаловажава ролята и значението им. Те винаги са имали особено място в живота и бита на нашия народ.

ВЪПРОС: Аз съм дете от смесен брак. Майка ми е арменка, а баща ми българин. Кръстена съм в българска църква. Може ли да се кръстя и в Арменската църква, която посещавам всяка неделя?

- По принцип, смесените бракове водят със себе си много сериозни проблеми, свързани с религията, националната идентичност и традициите, един от които е Вашият случай. Но човек не може да се кръсти два пъти. Тайнството на Кръщението не се повтаря. Ако Вие сте кръстена в Българската православна църква, ние приемаме Вашето кръщение, тъй като и ние, и Българската православна църква сме част от Всеобщата църква.

В момента Вие сте член на Българската православна църква, понеже сте кръстена в нея, но спокойно можете да посещавате и арменска църква. Но ако желаете да станете член на Арменската Апостолическа

Света църква, не е необходимо отново да се кръстите. Просто трябва да посетите свещеника, да се изповядате и да приемете Учението на нашата църква.

ВЪПРОС: В Арменската църква съществува ли някакъв обред за годееж, или само се извършва венчавка?

- Преди всичко, бих искал да отбележа, че в Арменската Апостолическа Света църква съществуват много интересни обреди, свързани със значимите събития в живота на вярващия. Един от тях е за годеежа. В нашата книга за обредите „Машдоц“ има специален ритуал за онези, които желаят да се сгодят.

Младата двойка посещава църквата, за да бъдат благословени от свещеника годеежните им пръстени. По време на венчавката те стават брачните им халки. Този ритуал не се повтаря по време на сватбата, тъй като е извършен предварително. След това, със специална молитва, свещеникът представя младите, които искат да се сгодят на Бог и се моли за Божието покровителство над тях, за да благослови Бог техния годееж и да позволи те да се венчаят навреме.

За съжаление, в днешно време този красив обред, и не само този, а и много други подобни красиви и богоугодни обреди, се извършват в църквите много по-рядко или почти не се извършват.

Още веднъж бих искал да благодаря, че поставяте този въпрос и се надявам, че много хора, когато научат за този ритуал, ще доведат децата си в църквата, за да се сгодят според обичаите на Арменската църква.

ВЪПРОС: Защо брачните халки в църквите се слагат на безименния пръст? Какво е значението и защо не се слагат на друг пръст?

- Преди всичко бих искал да кажа, че според църковния ни канон, брачната халка се слага на безименния пръст на лявата ръка на младоженците. Това показва цялостната и свършената любов между тях.

Още от древни времена хората са вярвали, че кръвта директно тече до сърцето именно от безименния пръст. Затова слагането на халката на този пръст символизира свършената любов между младоженците, която е свързана чрез любовта на Господ Исус Христос и вярата ни към Него.

Както халката се слага на един от петте пръста, така и нашата вяра се поставя върху едно от петте ни сетива, които са съзнателни.

ВЪПРОС: Има ли религиозно обяснение бялата рокля на младоженката по време на венчавката?

- По принцип, всичко около нас има своето религиозно обяснение. Белият цвят на булчинската рокля символизира чистотата и безупречността на младоженката, а по време на църковния обред белият и блестящият цвят символизира светлинните одежди на Адам и Ева. Както нашите прамайка и прабаща, преди да съгрешат, със своята чистота и безупречност бяха заобиколени със светлината на святостта и не виждаха голотата си, така това се предава и на младоженците. Белите дрехи, образно казано, заместват светлинните дрехи на Адам и Ева, а Църквата – Рая, където са живели родителите на човечеството.

По време на венчавката в църквата на главата на младоженката трябва да има бял воал, който не позволява на младоженеца да погледне към нея с желание, както Адам в Рая никога не гледаше на Ева с желание.

ВЪПРОС: Кога църква забранява извършването на венчавка?

- Венчавка не се извършва в дните на пост. А постни дни, които са дни на бдение и скърбене за греховете, са всяка сряда и петък. Венчавката като цяло е радостен повод и ден за веселба и гощавка. Следователно те не могат да съжителстват.

Забранено е да се извършва венчавка по време на Великите пости, на седмичните пости, на главните (дахавар) празници и на Задушница, която винаги се пада в следващия на главните празници ден.

Най-удобният ден за венчавка е събота. Първо, в този ден не се пости и второ, тогава е почивен ден.

Използвайки възможността, бих искал да уведомя всички, които желаят да се венчаят в църквата, да не се договарят за часа и деня в църквата след като вече са договорили ресторанта или други места, защото може денят, който вие сте избрали, да е канонично забранен за извършването на венчавка. Призовавам Ви, преди всичко да се срещнете със свещеника и да уточните с него деня, а след това вече да организирате сватбеното си тържество.

ВЪПРОС: *Аз съм родена в България и съм кръстена в Арменската апостолическа църква. В момента живея в САЩ, в град, където няма арменска църква. Няколко пъти съм взимала причастие в друга православна църква в града. Това грешно ли е?*

- По принцип, всеки християнин трябва да получава причастие в църквата, към която принадлежи. Когато един човек е кръстен в Арменската апостолическа църква, той става член на тази църква. Това означава, че той е кръстен въз основа на това, че приема символа на вярата и цялото учение, което изповядва арменската църква. А между нашата и Православната църква има няколко конфесионални и ритуални разлики. Аз бих Ви посъветвал, ако няма във вашия град арменска църква, да потърсите в близките градове такава и няколко пъти в годината да вземате причастие. Но ако наблизко няма арменска църква или Ви е невъзможно да пътувате, можете да вземате причастие и в православната църква. Но това е крайният вариант. Направете всичко възможно поне няколко пъти в годината да вземате причастие в арменската църква.

ВЪПРОС: *Доколко Св. Причастие е свързано с отговорности?*

- Причестяването само по себе си изисква отговорност, защото вярващият вкухва Тялото и Кръвта на Христос. При причестяване вярващият приема в себе си святост и трябва с отговорност да се приближава, за да не се превърне за него причестяването в наказание: „Затова, който яде хляба или пие Господната чаша недостойно, ще бъде виновен за тялото и кръвта на Господа.“ (1 Кор. 11:27). Но за да не стане недостоеен, човек първо трябва да има вяра, разкаяние, изповед и подготовка от предната вечер, като не яде и не пие (освен ако някой е болен и трябва да пие лекарство; може да пие лекарството и да похапне малко, но за това трябва да уведоми свещеника) и подготви тялото си за приемане на святостта, да се разкае за греховете и да се изповяда или лично, или общо и с вяра да се приближи към Тялото и Кръвта на Христос, чрез което човек ще получи опрощение за греховете си, както и ще получи изцеление за тялото и душата.

Ако всеки вярващ се приближи с това съзнание към Св. Причастие, то той никога няма да бъде осъден, а ще бъде спасен.

ВЪПРОС: До преди няколко години аз редовно присъствах на Св. Литургия в арменска църква, но сега вече не я посещавам, понеже езикът на литургията е неразбираем за мен. Общо взето не разбирах какво се случва. Дали е възможно литургията да се отслужва на български език, за да я разбират хората?

- Преди всичко да започнем с това, че богослужебният език на нашата църква е староарменският – крапар, а не западноарменски или източноарменски. Ако искате да разбирате крапар, не е нужно много, а да знаете добре арменски: и западноарменски, и източноарменски, защото и двата диалекта на нашия език произлизат от крапар. По принци, няма съществени разлики, защото корена на думите е един и същ. А това, което не разбирате, може да попитате вашия свещеник, който любезно ще Ви преведе и обясни.

Ние, от своя страна, произнасяме по време на Св. Литургия каквото е възможно на съвременен арменски. Например, Евангелието четем на съвременен арменски, свещеникът произнася на съвременен арменски проповедта си. Но доколкото въпросът касае Св. Литургия да се отслужва на български е изключено, защото всяка църква има своя богослужебен език. Например, официалният богослужебен език на Българската православна църква е църковнославянският. Въпреки че през 1998 год. е било взето решение, това, което е възможно да се извършва на български, българската църква продължава да отслужва в по-голямата си част Св. Литургия на църковнославянски език. Или католиците: те отслужват Св. Литургия на латински, защото официалният богослужебен език в Католическата църква е латинският.

Така че, според каноните на нашата църква, не е възможно Св. Литургия да се преведе от крапар и да се отслужи на български.

Има и още един въпрос. Ние, арменците, сме разпръснати по целия свят. Ако във всяка страна Св. Литургия се отслужва с езика на дадена държава, то тогава на колко езика ще имаме Св. Литургия? За това е правилно навсякъде по света Св. Литургия да се отслужва на един език.

Ако ние, днес, преминаем на български език, то с това ние ще допринесем за забравянето на арменския език в нашата общност, защото арменците в България основно слушат майчиния си език в църквата и в нея говорят на арменски.

И накрая, искам с една притча да завърша темата. „Един човек отива при свещеника и казва, че по време на Литургията не разбирал нищо от молитвите, понеже са на крапар, а той не знаел староарменски. Свещеникът отговаря, че не бива да се притеснява от това, че не разбира, а да продължава да присъства и да се моли по време на Литургията,

защото сатаната разбира неговата молитва и бяга далеч от него”.

Ние също трябва участваме на Св. Литургия в Арменската църква и не бива да се притесняваме, че не разбираме някои неща. Трябва да помним, че сам Бог ни разбира и ни помага, а сатаната стои далеч от нас.

ВЪПРОС: Какво е Задушница и какво трябва да се прави тогава?

- Нашата църква има пет Големи празника (Дахавар донер – Шатропразници), а денят след тях е посветен на нашите починали близки. Този ден се нарича Задушница (Мерелоц). Когато ние, живите, празнуваме, например, празника Възкресение Христово, се радваме с възкресението и се изпълваме с вяра, че ние – последователите на Христос, след смъртта си ще се възкръснем. На Задушница ходим в църквата и присъстваме на Св. Литургия, след което посещаваме гробовете на нашите близки и извършваме Панихида. По този начин ние им предаваме Благата Вест за Възкресението на Христос. Уверяваме ги, че и те ще възкръснат.

Иначе казано, Задушницата ни дава възможност още веднъж да си спомним нашите починали близки, да се помолим за душите им и да им предадем вестта на Главните празници.

На Задушница всеки християнин задължително трябва да присъства сутринта на Св. Литургия и на Панихидата, които се отслужват в църквата, след което задължително да посети гробището, където да извърши Панихида на гробовете на своите близки.

ВЪПРОС: Защо трябва да отслужим Панихида и какъв е основният смисъл на Панихидата?

- Панихида се отслужва за починалите. Веки човек, докато е жив, може да получи опрощение. Ние знаем, че човекът е съставен от тяло и душа. Докато те са заедно, човекът може да се покае и да получи опрощение за греховете си. Но когато той почине, душата се отделя от тялото и той вече не може да се покае.

Християнската вяра ни учи, че душата на човека е безсмъртна. След смъртта, тялото на човека спира своите функции, ние го предаваме на земята и през годините то изгнива. Но душата, която е безсмъртна и не умира, предаваме на Бог, чрез погребалния обред. По време на Панихида всички молитви, песни и псалми са молба към Бог за опрощаване всички грехове на починалия, особено за онези, които приживе не са успели да се покаят. Освен това, по време на Панихида ние молим Бог да приближи душата на починалия към Себе Си, да я нареди сред светците

и тя да почива в мир и, което е най-важното, по този начин да намерят мир близките му, да се утешат и да продължат живота си.

За тази цел се отслужва Панихида и само по този начин ние можем да направим нещо добро за близките на починалите.

ВЪПРОС: Винаги, когато съм присъствал на панихида в гробището, съм си задавал въпроса дали е арменска традиция да държим в ръцете си свещи? Аз помня, че баба ми, когато ходеше в гробището, винаги кадеше с тамян.

- Трябва да кажа, че ние нямаме обичай да държим свещи по време на панихида в гробището. Това е традиция по-скоро в православните църкви. Дори повече, по време на панихида и православните свещеници държат свещи. Много пъти и на мен са ми предлагали свещ. Но трябва да отбележа, че нашата църква няма такава традиция. В гробището, по време на панихида, ние не палим свещи, а кадим с тамян. В църквата, когато се извършва погребение или панихида вярващите могат да държат свещи, защото дяконите вече кадят с тамян, но в гробището задължително трябва да кадим.

Съгласен съм, че паленето на свещи естествено има свое значение и е красива традиция, но не е арменска. Ние можем да го правим, но преди това сме длъжни да спазим нашата традиция. Не бива да палим свещи, преди да сме кадили с тамян.

Много често съм забелязвал, че по време на панихида върху арменски гроб, повечето близки държат свещи, без да кадят с тамян. Много малко хора са запазили арменския обичай. Българските вярващи изливат вода на своите гробове. Има и арменци, които също го правят. Разбира се, няма нищо лошо в това, но преди всичко ние сме длъжни да запазим нашия обичай и да не го забравяме. След това можем да спазваме и български традиции, ако имаме такова желание.

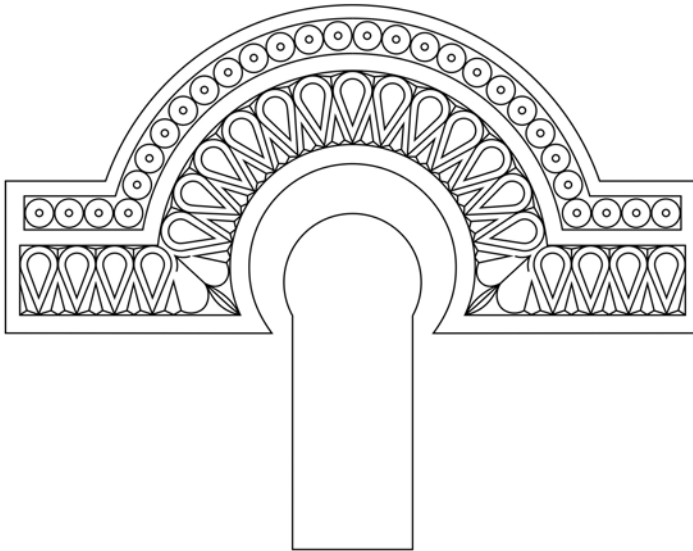
ВЪПРОС: Доколкото знам, неделята след погребението се прави Гирагнамуд (влизане в Неделята). Може ли погребението и Гирагнамуд да се направи в един и същи ден, ако погребението е в събота?

- Според каноните на Арменската Апостолическа Света Църква, следващият на погребението ден се прави Айкуц (Այգուց - на бълг. означава рано сутринта. В Армения този обред е известен с думата Инкнаоx – ինքնաօx). Тази традиция идва още от времето на Христос. Когато след разпятието погребяха Христос, на следващия ден няколко

жени взеха със себе си тамян и отидоха на гроба Му, за да кадят с тамян. „А в първия ден на седмицата, много рано, носейки приготвените благовония, жените дойдоха при гроба” (Лука 24:1), понеже Исус бе погребан в събота и жените не присъстваха на погребението, за това на следващия ден отидоха на гроба, за да кадят с тамян. Имайки предвид този пасаж на Евангелието, Св. Отци на нашата църква са определили канона на Айкуц, за да могат след погребението и жените да посетят за първи път гроба на починалия. Според църковните изисквания, жените нямат право да присъстват на погребението, затова отиват на гроба на следващия ден, когато се извършва Айкуц.

Гирагнамуд е всъщност Айкуц и не мога да кажа конкретно защо в България се извършва в събота. По канон този обред трябва да се извърши на следващия ден след погребението. Може би причината е в това, че събота е почивен ден и тогава е по-удобно за повечето хора да посещават гробището.

Определено в един и същи ден не може да се направи погребение и Гирагнамуд или Айкуц, тъй като те са два различни обреда. А когато погребението е в събота, Гирагнамуд се прави следващата събота.

ВЪПРОС: Нашето дете скоро ще навърши 40 дни. Интересува ни дали в Арменската църква има някакъв обред в края на 40-те дена от раждането на детето?

- Да, нашата църква има един красив обред за изкарване на детето и майката след 40 дена, който има еднозначно библейска основа. Още в Стария Завет Бог, чрез Закона, ясно бе заповядал на хората, че всяко мъжко дете, което отваря утробата на майка си, ще се нарича свято за Господа и в 12 глава от книгата „Левит“ на Библията Бог ясно дава наставления как трябва да бъдат изкарвани децата и майките след 40 дена. Трябва да отбележим, че обредите за момче и момиче са били различни. Родителите е трябвало да плащат откуп на храма или да направят жертвоприношение, за да се върнат в домовете си. Този ред Бог заповяда на евреите, след като ги избави от робството в Египет, като в една нощ изби всички първородни деца на египтяните, а на евреите обяви, че всичките им първородни деца ще принадлежат на Него.

Но за нас, християните, обредът за 40 дена се извършва според заповедите на Новия Завет. Когато Исус е станал на 40 дена, Мария и Йосиф Го водят в храма, за да Го представят пред Бог (Лука 2:22). Тогава те са извършили всички изисквания на Закона, който подробно е описан във втора глава на Евангелието, според Лука.

Отците на нашата църква, вдъхновени от този пасаж на Евангелието, са съставили обред за представяне пред Господа на нашите деца, които са навършили 40 дни. Много е голяма нуждата за извършване на този обред. Всички знаем, че Бог припознава душата на едно дете като своя след Св. Кръщение, когато то се осиновява от Христос. Но освен това знаем, че в днешно време много често ние отлагаме Кръщението на нашите деца, докато те станат на една година или дори по-големи. И докато детето не е кръстено, то не се припознава от Бог като Негово дете. Но когато родителите водят детето си, което е навършило 40 дни и го представят пред Бог, те по този начин го предават в ръцете на Господа, за да го защитава, докато бъде кръстено.

Преди всичко самите родители благодарят на Бог, че ги е дарил с дете, след което свещеникът със специални молитви и църковни химни представя детето на Господа. След това свещеникът, взимайки детето в своите обятия, се изкачва на Св. Олтар и извършва обред на поклонение.

Вижте колко е красив този обред, но най-важното е, че ние имаме специален ритуал за изкарване на детето от 40 дена.

Необходимо е малко по малко да възстановяваме този красив обред, за да бъдат всички наши деца предадени на Божието покровителство.

ВЪПРОС: Коя е същинската цел на Домосвета и защо трябва да се извърши Домосвет основно след празниците Рождество Христово и Възкресение?

- Същинската цел на Домосвета е да се получат Божиите благословения в дома на вярващия. По време на Главен (Дахавар) празник (например Рождество Христово) християните в Божия дом участват на Богослужението, след което канят свещеника у дома, за да сподели тайнството на празника с техните семейства и с това да се завърши целия обред. Хората в църквата получават Божието благословение, но както знаете, Бог прокълна земята поради греха на Адам: „А на човека рече: Понеже си послушал гласа на жена си и си ял от дървото, за което ти заповядах, като казах: Да не ядеш от него, то проклета да бъде земята поради тебе; със скръб ще се прехранваш от нея през всичките дни на живота си.” (Битие 3:17), а всички жилища се намират върху земята, която е прокълната от Бог. Всеки път, когато извършваме Домосвет, Бог вижда нашата християнска вяра и се омилюва, благославяйки нашите домове и освобождавайки ни от пленничеството на проклятието.

Както знаем, земята е пълна с много демони и с много същества, които служат на сатаната, който се настанява в домовете ни, опитва се да пречи на хората да живеят християнския си живот. Те, подобно на радиовълните, са невидими и навсякъде. Когато човек не се благославя, остава отворен за сътрудниците на сатана. По време на Домосвет, свещеникът с осветена вода пречиства жилището от всякакви сили на злото, оставяйки там Божията сила. Много е важно да се получи благословение в дома, защото, ако е осветено жилището ще бъдат благословени и жителите на този дом и всички добри дела, които ще бъдат започнати в този дом ще имат успешен край. Както Христос превърна водата във вино по време на сватба и не остави започнатото дело на човека да се прекъсне, така и човек, който носи в себе си Божия благодат и Неговото присъствие, във всяко започнато от него дело ще чувства помощта на Христос.

Домосвет се извършва основно след празниците Рождество Христово и Възкресение, но може да се извърши и във всеки свободно избран ден на годината, ако не се пости. Домосвет се извършва тъкмо по празниците на Рождество и Възкресение, защото е нужно да се освети жилището и да бъде пречистено, с посланието на Рождество и Възкресение, от всякакво зло, защото с раждането на Иисус Христос започна борбата срещу злото, което завърши със Славното Възкресение на Христос.

ВЪПРОС: *Интересно ще ми бъде да науча откъде произлиза обичаят с каденето при освещаване на дома (дънорнек) и в храма? Знам, че прогонва лошите сили, но в храма има ли лоши сили, за да се прогонват с кадене на тамян? И винаги ли се е кадяло с тамян или преди векове е използвано нещо друго? Имам предвид, че и в българските църкви се кади.*

- Обичаят с кадене на тамян в храма идва още от древните времена. В Стария Завет го срещаме, когато Бог заръчва на Мойсей да приготви съд с тамян за Храма. „Да направиш олтар за кадене тамян” (Изход 30:1). В Изход 30:34 се отбелязани подправките, които са необходими за приготвяне на благоухаещ тамян. Освен това Господ заръчва, че този тамян „да бъде свет за Господа” (30:37), дори „пресвет” (30:36). На други места в Библията също се споменава за тамян. Когато Бог започва да наказва еврейския народ, по заповед на Мойсей, първосвещеникът Аарон започва да кади с тамян, за да ходатайства за народа пред Бог. Когато Аарон започва да кади, наказанието спира и Бог приема тамяна като молитва (Числа 16:44-48).

В Новия Завет също се говори за тамян. Мъдреците, които посетиха бебето Исус в яслата на Витлеем, бяха донесли дарове, сред които имаше и тамян, като знак за помирение между Бог и човек. Св. Йоан казва: „3.И друг ангел дойде, та застана пред олтара, държейки златна кадилница; и нему се даде много тамян, за да го прибави при молитвите на всичките светии над златния олтар, който бе пред престола. 4.И кадилният дим се издигна пред Бога от ръката на ангела заедно с молитвите на светиите.” (Откровение 8:3,4) Светите Отци на църквата, тълкувайки тези думи, казват, че животът на Църквата прилича на кадене с тамян. Също така казват, че основното значение на каденето с тамян е молитвата. Пушекът на тамяна се издига нагоре и после слиза надолу. Молитвата също се издига към Бог от устните на вярващия, а след това благодатта, родена от молитвата, слиза върху хората.

Благоухаещите смоли са се използвали във всички времена, дори преди християнството. Във древни времена тамянът е бил по-скъп дори от златото. Светото Писание изисква тамянът да има приятна миризма, че всеки, който усети миризмата да запомни, че животът на човек трябва да бъде благоухание пред Господа. Затова е написано: „Защото пред Бога ние сме Христово благоухание”, „...на всяко място изявява чрез нас благоуханието на познанието на Него.” (2 Кор. 2:15,14).

Тамянът не само разпространява приятна миризма, а и дезинфекцира околността. Арменският лекар от Средновековието Амирдовлат Амасиаци казва, че тамянът укрепва паметта, заздравява съзнанието,

помага при рак и косопад, изчиства кожата от различни инфекции. Но каквито и физически качества да се придават на тамяна, на първо място той припомня на християнина за Божието присъствие и за Неговата слава.

Както в храма се кади, така и в дома може да се кади, защото той потвърждава Божието присъствие и е един вид молитва, от която злите сили, които обитават дома или друго място, се плашат.

Разбира се, че в храма няма зли сили. Но всеки ден той се посещава от най-различни хора, които могат да бъдат носители на тези сили или да бъдат под тяхно влияние, за това ние в църквата кадим хората с тамян.

ЦЪРКОВНИ ПРАЗНИЦИ И ОБИЧАИ

Отговаря отец **БАРТУХИМЕОС**

ВЪПРОС: *Какво е значението на църковните празници в духовния живот на вяращия?*

- Разбира се, че всички църковни празници имат своя определена роля и значение в живота на човека и предават на вяращия послание. Много неща зависят и от вярата на човека, относно това какво значение ще има даден празник в живота му. Ако ние се отнасяме към

празника само като историческо и Библейско събитие или нещо, което е минало, то тогава празникът няма да има никакво значение за човека.

Ще се опитам да обоснова казаното – например, празнуваме Преображение Господне. Ако човек мисли, че този празник се отнася за събитие, което е минало, или че е хубаво събитие, тогава празникът не може да доведе до промяна в живота на човека. Това, че Христос се преобрази, в Него се видя Божествеността, стана така бял и излъчваше светлина, означава, че ако ние влагаме мисълта, че както Божият Син Христос се преобрази и показа на хората Своята Божественост, така и ние, след нашето кръщение, сме призвани да бъдем Божии синове и носим в себе си Божието подобие и образ, и ние също можем да се преобразим, показвайки на хората, че Бог живее в нас, чрез нашите добри дела, братолюбие, вяра и други добри действия. Ние също сме Божии деца и най-важната цел в живота ни е да наподобяваме Бог. Когато към всеки празник човек се отнася с такава мисъл, то той наистина възприема значението на празника, който ще окаже своето въздействие върху развитието и преобразяването на духовния му живот.

Всеки празник има две лица – видимо и невидимо. Видимата част е историческото или Библейското събитие, което възпоменаваме, а невидимата част е неговият духовен призив към вяращите, който може да промени живота на човека. От всеки празник трябва да вземаме духовния му призив и значение. Да се опитаме да разберем какво може да ни даде даден празник или какво може да промени в нас и най-важното – какво Бог иска да ни каже чрез този празник.

Ако човек успее да вземе от всеки празник това, от което наистина се нуждае, тогава духовният живот на вяращия ще се развива.

ВЪПРОС: Какво е значението на именния ден и как трябва да го празнуваме?

- Имен ден празнуват хората, които носят името на някои от светците на църквата. В нашата църква светците имат специална роля и значение. Те са членове на победилата църква и са посветили живота си за разпространяването на Божието слово и за запазването на християнската вяра.

Ние, християните, сме поставили светците от дясната страна на Бог и те всеки ден ходатайстват пред Него за нас, членовете на борещата се църква. Хората, като знак на уважение или от обич към някой светец, са кръщавали децата си с имената на светците. Както знаем, векове наред имената на децата са били давани от свещеника по време на кръщението. Когато например кръщението се извършва в деня на празника на Сурп Кеворк, и в близките дни на този празник, детето се кръщава Кеворк.

Както ни е известно, дните от седмицата - понеделник, вторник, четвъртък и събота, са празнични дни на светците и в тези дни хората празнуват имен ден. Когато църквата отбелязва празника на някой светец, в този ден се споменава неговото дело в християнския живот и през целия ден се четат писания, ако има такива, написани от него. В църквата се пеят химни, посветени на светеца, както и се четат специални молитви към него за ходатайство, а хората, които носят името на светеца, празнуват имен ден.

Както всеки празник, така и именните дни, имат две лица – духовно и светско. Напоследък хората обръщат повече внимание към светската част на празника. В този ден, много от тях организират веселба или празнуват така, както празнуват рождените си дни. Безспорно тази радост е положителна, но заедно с това не бива да забравяме да отбелязваме със същата радост и духовната страна на именния ден.

Веднага пред читателя ще изникне въпросът: А какво да правим? Както вече казахме, за светците ние имаме специални молитви, духовни химни (шараган) и прочети. Преди всичко, всеки, който празнува имен ден, трябва да посети арменската църква и да помоли свещеника да прочете специалните молитви към светеца, в които ще се споменава името на човека, който празнува имен ден. Да се опита да прочете биографията на самия светец или негови писмени трудове. А ако няма тази възможност, да помоли свещеника накратко да му разкаже за светеца и за приноса му в историята на християнството. Празнуващият също трябва да потърси в своите молитви ходатайството на светеца, за да може поне малко да доближи живота си до този на светеца,

името на който той носи. Получавайки благословията на свещеника и ходатайството на светеца, той може да се завърне към ежедневието си и зареден с духовна енергия да продължи земния си живот. След всичко това той може и да празнува по светския начин.

ВЪПРОС: Защо на Успение Богородично в Арменската църква се благославя гроздето? Какво е значението му?

- Да, на Успение Пресвета Богородица (Верапохумън Сурп Асдвадзадзни) се извършва и благославяне на гроздето (Хахохорнек). Когато Бог създаде човека, постави го като княз на сътворението. Той имаше благословията на Бог. Бог даде право на човека да властва над животните, растенията и всичко друго. Но когато човекът сгреша, Бог го наказва, отне властта му и прокле земята и почти всичко. Едва когато дойде Единородният Син, човешката природа отново бе благословена и отново бяха благословени всички създания. От всички плодове най-много бе благословено гроздето, понеже Господ го поставя най-високо сред дърветата и го почете повече от всяко друго растение, наричайки себе си лоза: „Аз съм истинската лоза” (Йоан 15:1). Обвързаните с Господнята любов ги нарече пръчки, а Отеца нарече лозар. Както когато Отец реже лозето, в делото на правдата ще го направи плодородно, а отрязаните клончета са материал за огрев. След това Единородният Син превърна виното, кръвта на гроздето, в Спасителната си Кръв. В Горната стая, вземайки го в ръцете си, благослови го и каза: „Това е Моята кръв на новия завет” (Матей 26:28).

Господ, предварително чрез пророчество, бе заявил, че виното радва човека и премахва тъгата му. За това ние научаваме от историята на Ной. Когато той се натъжи заради порочността на света, Господ му даде вино, за да се утешава, което възхити Ной (Битие 9:21). А Мелихседек посрещна Авраам с хляб и вино, което стана пример и за Последната вечеря на Господа в Горната стая. Когато се изпълни времето, Господ дойде в Горната стая и даде животворната си кръв, като чаша за двойна радост, за опрощение на греховете и мъдрост на душата.

Въпреки че виното бе дадено от Господа като благ дар, за тези, които го използват неразумно, то става повод за злини, както и много други добри неща се превръщат в повод за злини.

Така гроздето бе удостоено с двойно благословение. Първият път по време на сътворението, а втори път от Господ Иисус Христос, когато ние го даряваме на Господа като първороден плод на всички плодове от нашите земи и градини, както бе прието в древните времена, за да бъдат благословени всичките ни плодове. За това на празника Успение

на Пресвета Богородица, след Св. Литургии, се извършва благославяне на гроздето. По време на обряда, чрез проповедта на дякона, ние изказваме нашите благодарности на Господа за изобилната реколта, която Той ни е дарил. Молим Го да благослови плодовете на гроздето, които сме дарили на храма, за да ни дари вино за радост и храна за здраве на душата и тялото. Същевременно се обръщаме към Пресвета Богородица за нейното ходатайство, чрез която бе ни даден Плодът на живота и безсмъртието – Исус Христос.

След това свещеникът благославя гроздето, което миряните са дарили на храма, присъединявайки към него Божието благословение, че чрез вкушване на тези материални плодове, ние в душите си ще приемем Божията благодат, получавайки опрощение на греховете и святост.

Ето за това се благославя гроздето. Тази година Арменската църква отбелязва празника Успение на Пресвета Богородица на 18-ти август. Призоваваме всички Вас непременно да посетите църква, да участвате в Св. Литургия и благославянето на гроздето.

ВЪПРОС: Интересно е да се знае, защо католици и православни могат да празнуват празника на арменския светец Св. Григорий Просветител, а ние не можем да празнуваме католическия празник Св. Валентин?

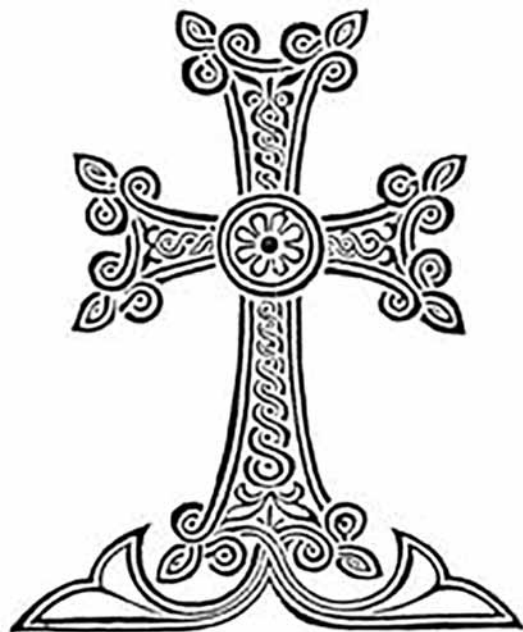
- Преди всичко бих искал да отбележа, че светците, които са приети и канонизирани от Арменската църква се разделят в три групи: Библейски светци (онези светци, които се споменат в Библията, например пророк Исая), Всеобщи светци (онези светци, които са живели до IV век и с дейността си са допринесли за разпространението и развитието на Християнската църква, които са приети и от католиците, и от православните и от апостолическата църква, например Св. Йоан Златоуст) и Арменски светци (онези светци, които имат арменски произход и са допринесли за развитието на Арменската църква, например Св. Нерсес Шнорхали).

Сурп Крикор Лусаворич (Св. Григорий Просветител) не се намира в групата на Арменските светци, а на Всеобщите светци, понеже той е живял през IV век и е допринесъл за разпространението на Всеобщата Християнска Църква. За това той е приет и от католиците, и от православните и има своя празник в техните календари.

Що се отнася до Св. Валентин, той е католически светец, който дълги години е бил отричан дори от самите католици. Едва през XX век започват да празнуват Св. Валентин. Трябва да отбележа, че православните църкви, както и Арменската църква, не го приемат като светец. Той не

е Всеобщ светец. Просто в някои православни държави, в това число и при нас, където манията към чуждата култура заема солидно място в ежедневието, се правят опити да се празнува Св. Валентин, който няма нищо общо с арменците или с Арменската църква.

Нашата църква приема като закрилник на влюбените и младите Пълководецът Свети Саркис (Сурп Саркис). Необходимо е ние да отбелязваме подобаващо нашия празник, да не се поддаваме на манията към чуждата култура и с това да обосноваваме желанието си да празнуваме Св. Валентин.

ЦЪРКОВЕН КАНОН И СТРУКТУРА

Отговаря отец **БАРТУХИМЕОС**

ВЪПРОС: Как Арменската църква канонизира своите светци?

Канонизирането на светец е много отговорна работа, защото са нужни няколко задължителни условия за да започне Църквата процес за канонизация.

Отговорността е голяма, тъй като когато Църквата канонизира някого, то тя го признава за светец, който е безгрешен и естествено трябва да застане от дясната страна на Бог. За да се канонизира някой, трябва да са изминали петдесет до осемдесет години след смъртта му. Специална комисия, съставена от епископи, разследва живота и дейността му и много е важно над гроба му или чрез мощите му да се случват чудеса. Дори 100 години след смъртта му може да се признае за светец.

ВЪПРОС: Каква е позицията на Арменската църква към иконите?

- Нашата църква, за разлика от други църкви, има особено отношение към иконите. Ние считаме иконата преди всичко за канонична, защото картината, в която е нарисуван някой от светците на нашата църква (основно, когато се ползва маслена боя), чрез специален обред се помазва със Св. Миро от епископ. Само тогава картината се превръща в икона и може да се използва в църквата.

Ние не се кланяме пред иконите, както православните, или да се борим срещу тях, както католиците. Векове наред сме имали специално отношение към тях. Според учението на Арменската църква, ние сме иконопочитатели. Така ние пренасяме нашето уважение и смирение към светеца, който е нарисуван в иконата, а не на рисунката. Чрез иконата ние възпоменаваме рисувания и личността му, делата му и се молим за неговото ходатайство пред Господа.

Ние имаме традиция да целуваме иконите, но това не означава, че се прекланяме пред иконата, всъщност ние целуваме Св. Миро, с което е помазана тя.

ВЪПРОС: Защо в България е именувана Арменска Апостолическа Православна Църква, а на арменски думата православна (Սոբար) я няма?

- Скъпи приятелю, за да бъде по-образен отговорът на този въпрос, преди всичко ще опитам да обясня термините „апостолическа (առաքելական – аракълаган)”, „католическа (կաթոլիկոս – гатохиге)” и „православна (նորոշման – ухапар)”, след което ще стане по-ясно защо в арменското мислене няма термин „православен” и защо в България се нарича Арменска Апостолическа Православна църква.

Тези термини („апостолическа”, „католическа” и „православна”) назовават символи, които характеризират църквата. И трите термина са специфични за всички големи църкви – Католическата църква, Православната църква и Апостолическата църква.

Терминът „апостолическа” означава, че църквата е основана от светите апостоли и от тук виждаме, че този термин е специфичен за днес действащите три големи църкви (Католическата църква, Православната църква и Апостолическата църква), т.е. всички са основани чрез проповедта на апостолите.

Терминът „православен” означава „имащ правилна и истинна вяра, който приема символа на вярата от Първия Вселенски събор от 325 год. в гр. Никея”. От тази гледна точка този термин е специфичен за трите големи църкви (Католическата църква, Православната църква и Апостолическата църква), т.е. всички приемат решенията на Никеийския събор и имат „православна” вяра.

А терминът „католическа” означава „всеобща, т.е. разпространена е по целия свят и всеки човек може да стане християнин и член на църквата”. И този термин е специфичен за трите големи църкви (Католическата църква, Православната църква и Апостолическата църква), т.е. всички са всеобщи и всеки човек може да стане член на църквата.

Дочетвъртивек всички църкви действаха заедно, но през пет век, след Халкидонския събор, ние се отделихме, защото не приехме решенията на събора и взехме символа „апостолическа”, който характеризира нашата църква. Когато през 1053 год. се отделиха Св. Престоли на Рим и Константинопол, Римската църква взе символа „католическа”, като характеризираща себе си с този термин, а Константинополската църква – символа „православна”. Но всяка църква, вземайки специфичния за себе си символ, не загуби другите два символа. Когато ние взехме термина „апостолическа”, никога не престанахме да бъдем „католическа” или „православна”. По същия начин и католиците, и православните никога не са престанали да бъдат „апостолически”.

Тези термини станаха специфични наименования за тези църкви. За това никога не можем „католиците“ да наричаме „православни“ или обратно, или нас да наричат „католици“ или „православни“. Поради тази причина в нашето мислене няма това, че сме православна църква. Трябва да отбележа, че определението „православна“ за нас е много по-близко, защото онези църкви (арменската, асирийската, сиро-яковитската, коптската и други), които не приеха решенията на Халкидонския събор, получиха името „Източноправославни“ църкви. Но ние сме известни на света с името Арменска Апостолическа църква и не може ясно да се каже защо в България се нарича Арменска Апостолическа Православна църква.

Може би причината е в това, че векове наред е имало безкомпромисна борба между Православната и Апостолическата църква, които една друга са се обвинявали в сектанство. За да се облекчи тази борба в България и българите да не ни гледат с лошо око на религиозна основа, както в други православни държави, са добавили термина „православна“.

Но името, което характеризира нашата църква, е „апостолическа“.

ВЪПРОС: Арменската църква монофизитска ли е?

- Благодаря, че повдигате много интересен въпрос. Трябва да отбележа, че това е един от така наречените наболели въпроси за нашата църква, понеже много църкви имат погрешни представи за учението на нашата църква и са ни приписали неща, които нямат нищо общо с катехизиса ни. Ярък пример за това е монофизитството.

Първо да обясня какво означава „монофизит“. Това е гръцка дума, която означава „една природа“ (моно-една+физит-природа). Но ние не сме монофизити, а миафизити. Това също е гръцка дума, която също означава една природа, но думата „миа“ означава една и повече.

От пръв поглед се вижда, че между тези два термина няма разлика. И двата означават „една природа“. Но ако погледнем внимателно на думите „моно“ и „миа“, ще видим, че има ясна разлика. „Моно“ е един, а „миа“ един и повече. Ние приемаме, че в Исус Христос и човешката, и Божествената природа неразделно са обединени в едно тяло, където думата „едно“ на старогръцки е преведена с думата „миа“, а не с „моно“. Ако наистина бяхме монофизити, тогава трябваше да приемаме в Исус Христос или човешката, или Божествената природа, но ние приемаме двете природи, неразделно обединени в едно тяло.

За да разберем по добре разликата между „миа“ и „моно“ ще Ви дам друг пример. Ние приемаме Бог като Един Бог, който в Себе Си

е Света Троица. Казваме Бог Отец, Бог Син и Бог Светия Дух, т.е. три отделни същности са обединени в една природа. И тук за думата „една“ на старогръцки се използва „миа“, а не „моно“. Много църкви не са успели да уловят тази тънкоост в нашето учение и са ни обвинявали в монофизитност.

ВЪПРОС: Правилно ли е да наричаме арменската църква национална?

- За дейността на нашата църква в национален аспект може да се каже следното: Арменската апостолическа църква е неразделна част от всеобщата Христова църква, но въпреки това, тя е и национална, нещо, което е типично за нас, арменците. Тя съдържа в себе си национална принадлежност, което е чуждо за другите християнски църкви.

За да изясня казаното по-горе, ще Ви дам пример с Католическата или Православната църква, които подобно на Арменската църква са неразделна част от Всеобщата Христова църква. Когато казваме Католическа църква, не разбираме една нация, а разбираме италианци, французи, испанци и пр. Или когато казваме Православна църква, пак не разбираме една нация, а разбираме гърци, българи, руснаци, сърби и пр. Но когато казваме Апостолическа църква, за всички веднага е разбираемо, че става въпрос за арменците. Въпреки че сме част от Всеобщата Христова църква, нашата църква е по-народна и повече от други църкви се занимава с националните въпроси.

Това е така от 350 години насам, откакто нашата църква е независима и католикосите се ръкополагаха в Св. Ечмиадзин, а не в Кесария. Но нашата църква започна да се занимава повече с национални въпроси, когато арменският народ от векове бе изгубил своята държава и Католикоса на всички арменци ръководеше духовните и националните въпроси. От всички християнски църкви, арменската църква най-много се е занимавала с националните въпроси. Когато векове наред не сме имали държава, към църквите са били открити училища, в които децата не са се учили за духовници, както е било при другите църкви, а как да останат арменци, да не изгубят националната си идентичност и облик, да издържат и да не се асимилират сред другите народи. Тези мои думи мога да потвърдя с исторически факти. Когато сме имали държава, например, по време на династията Пакрадуни, арменската църква повече се е занимавала с духовни въпроси, отколкото с национални. Тъкмо по това време богословието на нашата църква е бележело възход, иначе казано, нашите църковни отци са имали свободата и възможността изцяло да се отдадат на духовна работа.

През останалите векове, вече при липса на държавност, те са водили и духовни, и национални дела.

Така е и сега, в майка Армения, където арменската църква почти не се намесва в националните въпроси, защото нямаме проблем със запазването на арменската идентичност. Но е различно в диаспората, където има необходимост църквата, заедно с духовните въпроси да се занимава и с национални въпроси. Извън Армения, във всички страни в арменските общности, арменците, независимо от партийната си или организационна принадлежност, са концентрирани около арменската църква. От тази гледна точка можем ясно да кажем, че нашата църква е национална.

ВЪПРОС: Бихте ли ни обяснили по-подробно защо има двама Католикоси, единият в Ечмиадзин, другият в Антилиас? Защо се говори за Патриаршия в Йерусалим и Константинопол? Каква е причината за тези различия, от кога датират те, какви са прерогативите и правомощията на всеки един от тях? Безкрайно Ви благодаря, както за отговора Ви на този въпрос, така и за много добрата рубрика, относно каноните, традициите и обичаите в арменската църква.

- Преди да продължа, трябва да Ви кажа, че тази тема е много обширна. В отговор на този въпрос може да се пише много съдържателно, за това и обемът би заел цяла книга, но ще се опитам, колкото е възможно по-кратко, да отговоря.

За да говорим за Католикоса на всички арменци, който се намира в Св. Ечмиадзин, за Католикоса на Великия Дом на Киликия, който се намира в Антилиас, за Арменските патриаршии, които се намират в Йерусалим и в Константинопол (дн. Истанбул), е нужно да се обърнем към историята на арменския народ и на Арменската църква.

Още преди да бъдат създадени Св. Престоли в Антилиас, в Йерусалим и в Константинопол, духовният център на арменския народ е бил Първопрестолният Св. Ечмиадзин. Той е основан през 301 год. от Сурп Крикор Лусаворич (Св. Григорий Просветител). През вековете, поради тежки политически обстоятелства, в които се е намирал арменският народ, Престолът на Католикоса е бил преместван няколко пъти от Св. Ечмиадзин до Тъвин, Ахтамар, Аркина, Хромкла, Сис и в 1441 год. отново е установен в Св. Ечмиадзин. След падането на династията на Пакрадуни (1045 год.), през 1080 год. династията Рупинян установява арменска власт в Киликия, която по-късно става царство. Понеже Католикосът в Армения е бил подложен на гонение от селджуците и

дори има заплаха да бъде убит, Престолът на Католикоса на всички арменци постепенно се премества в Киликия, където арменските царе го вземат под своята закрила. Но когато през 1375 год. арменското царство в Киликия окончателно пада, епископите и архимандритите решават да върнат Престола на Католикоса там, където му е мястото – в Ечмиадзин. Това решение се взема, първо, поради политическите обстоятелства, тъй като Киликия става опасно място за Католикоса, докато в Армения, където е имало няколко княжески домове, които биха могли да го защитят; и второ, защото всички искат да видят Католикоса на Престола, който е основан от Сурп Крикор Лусаворич – Св. Ечмиадзин.

Преместването се осъществява чрез учениците на Сурп Крикор Датевази – Хованес Хермонази и Товма Медзопеци през 1441 год. Те канят Католикоса на всички арменци Крикор IX Мусапегян, който по това време се намира в Сис, да се премести в Св. Ечмиадзин. Но поради напредналата си възраст, той отказва да пътува до Св. Ечмиадзин и им позволява там да помажат и да ръкоположат новия Католикос на всички арменци, който ще бъде единственият Католикос на всички арменци, а след неговата кончина, в Сис повече няма да има Католикос. С това решение се съгласяват всички епископи на Арменската църква, включително и тези от Киликия. От Сис се преместват всички светини (Св. Десница на Сурп Крикор Лусаворич, Св. Христово Копие и др.) в Св. Ечмиадзин. Но след време, когато Крикор Мусапегян почива, епископите в Киликия не успяват дълго да спазят обещанието, дадено на вече починалия Католикос, че в Сис повече няма да има Католикос и през 1446 год. помазват епископ Гарабед Евтогаци за Католикос на Сис, а след Арменския геноцид през 1915 год., когато Западна Армения и Киликия е опразнена от арменци, Престолът на Католикоса на Сис бе преместен първо в Сирия, после Ливан и през 30-те години бе установен в Антилиас (Ливан). Ето поради тази причина днес имаме двама Католикоси. И двамата имат своите епархии и нямат административна връзка помежду им, но по богословие са абсолютно еднакви. Католикосът в Антилиас се нарича Киликийски Католикос, а Католикосът в Св. Ечмиадзин – Католикос на всички арменци, т.е. Католикос на всички арменци по света.

Различни са обстоятелствата относно Арменските Патриаршии в Йерусалим и Константинопол. Още от основаването си те винаги са били подчинени на Католикоса на всички арменци, който се намира в Св. Ечмиадзин. Според йерархията на нашата църква, Католикосът също е Патриарх, но с повече власт, отколкото патриарсите, затова и

Арменският Католикос се нарича Върховен Патриарх, което показва неговото върховенство над патриарсите. А нашите двама патриарси по сан са архиепископи, но като знак на почит им е дадена титлата Патриарх.

Патриаршията в Константинопол е основана през 1463 год. и първият патриарх е епископ Ховагим, който, според някои източници, е бил арменският архиерей на Пловдив. Тази патриаршия е основана с изричното позволение на Османския султан. Както знаем, през 1453 год. османците завладяват Константинопол и унищожават Византия. Те веднага започват гонения срещу гърците и Вселенския патриарх, който се е намирал в Константинопол. Противопоставяйки се на Вселенския патриарх, османците позволяват на арменците да имат свой патриарх в Константинопол, на когото дават титлата Патриарх на всички християни в Османската империя, с което се опитват да премахнат властта и авторитета на Вселенския патриарх. Въпреки че Арменската патриаршия има свои епархии и епископи, административно и духовно е подвластна на Св. Ечмиадзин, духовният център на всички арменци.

Арменската патриаршия в Йерусалим е създаден през VII век, но още от IV век почти всички арменски царе и князе са построили множество църкви и манастири в Йерусалим и там сме имали много епископи и свещеници. Въпреки това, за Арменска патриаршия в Светия Град се споменава от VII век. И тази патриаршия по всички отношения е подвластна на Св. Ечмиадзин – Католикоса на всички арменци.

ВЪПРОС: Интересува ме каква е вътрешната подредба на Арменската църква?

- Благодаря за въпроса. Арменските църкви, и по принцип всички християнски църкви от четвърти век насам, са построени почти с еднаква подредба. Църквата се разделя на четири вътрешни части: Кавит (притвор), Същинската църква (средната част), Адян (мястото между Св. Олтар и Същинската църква) и Хоран (Св. Олтар).

Кавит е онази част на църквата, в която влизаме още от портата. Навремето, когато Св. Литургия стигала до момента на „Вохчуйн“ (Дайте Поздрав), всички които не са били кръстени или се намирали в период на покаяние, трябвало да напуснат Същинската църква и да застанат в Кавит-а и от там да участват в Св. Литургия. В Същинската църква са оставали само вярващите, които ще вземат Причастие.

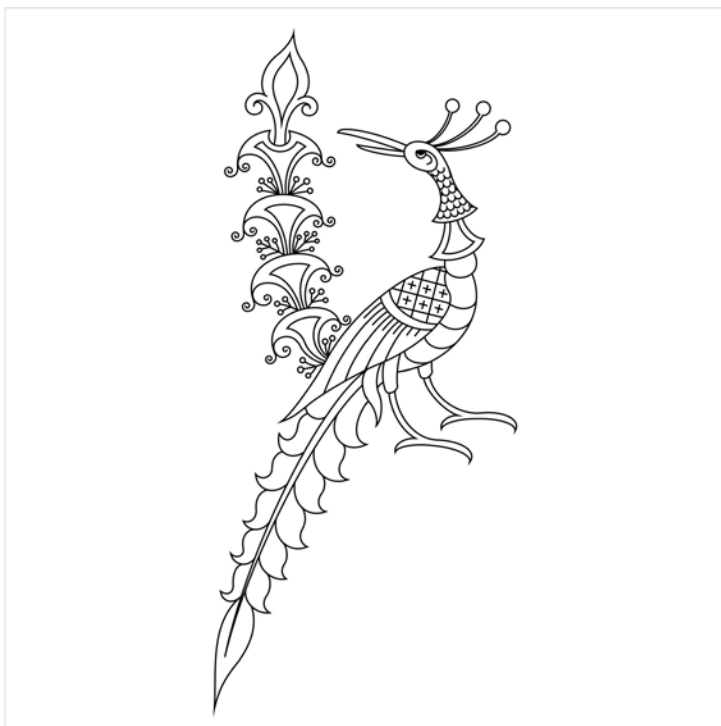
Същинската църква е частта, която се намира между Кавита и Адяна, където хората, прави или седнали, следят Литургията.

Адян-ът се разделя от Същинската църква с преграда, от където

свещенослужителите следят богослуженията. Там се извършват обредите и Жамеркутюн-ите (Богослуженията).

Хоран-ът е частта, където се отслужва Св. Литургия. Той прилича на сцена, която е малко по- висока от останалата част на църквата. Там могат да се качват само свещенослужителите.

Това е вътрешната подредба на нашата църква.

ДУХОВЕНСТВО

Отговаря отец БАРТУХИМЕОС

ВЪПРОС: *Как да се обръщаме към арменските духовници и как да ги поздравяваме?*

- Благодаря за интересния въпрос. Забелязал съм, че много малко хора се обръщат към духовниците с правилния поздрав. За това отбелязвам важноста и актуалността на въпроса.

Например, когато срещнем свещеник, не трябва да се обръщаме към него с обикновеното „парев Цез“ (Здравейте), а „Орнецек Дер Хайр“ (Благословете Отче), към йеромонасите или архимандритите с „Асдвадз окнаган, Хайр Сурп“ (Бог да ни помогне, Отче), а към епископа „Асдвадз окнаган, Сърпазан Хайр“. Това го правим, защото всеки път, когато срещнем свещеника, молим от него благословия, а той трябва да ни отговори „Асдвадз орни“ (Бог да благослови), а йеромонасите, архимандритите и епископите – „Асдвадз бахабан“ (Бог да Ви пази).

По време на официални мероприятия, където присъства свещеник, йеромонах, архимандрит или епископ, или когато пишем писмо към тях, не трябва да се обръщаме с „уважаеми Дер Хайр“ или „уважаеми Хайр Сурп“, а с обръщението: „Аржанабадив Тер Хайр“ или по име, например „Аржанабадив Дер Крикор“, към йеромонах или архимандрит – „Хокешънор Хайр Сурп“, а към епископ – „Керашънор Сърпазан Хайр“.

Католикосът поздравяваме с „Асдвадз окнаган, Вехапар Дер“, а се обръщаме към него с „Вехапар Дер“.

Дяконите и тъбирите поздравяваме с обикновен поздрав, понеже те нямат помазания (само помазаните духовници се поздравяват по специален начин). Към дяконите трябва да се обръщаме с „Парешънор саргавак“, а към тъбирите – „Парегърон тъбир“.

Накрая бих искал да добавя още нещо. За поздрав или обръщане към помазаните свещеници няма възрастова граница. Всички, независимо

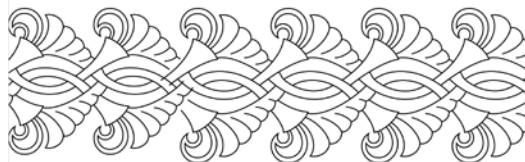

ВЪПРОС: *Защо обръщението към свещеник е с „Дер“ (Дер Крикор или Дер Хайр), а към йеромонасите или архимандритите с „Хайр Сурп“? Нима те са канонични светци (става въпрос за думата „Сурп“)?*

- Към свещеник се обръща с „Дер“ (Господ, Господар, Настояник), защото той е духовният пастир на общността, духовният баща на всички вярващи и е отговорен за душите им. По Божия воля на него е повелена общността, за която той трябва да се грижи и да опази душите на членовете ѝ. Той, с молитвите си и съветите си в своето служение пред Бог, се явява като духовен защитник. Под неговите грижи се намира една цяла общност. Поради тази причина, когато някой се ръкополага за свещеник, неговото кръщелно име се сменя и му се дава духовно име, като например Дер Крикор, за да се грижи той и да опази общността си.

Относно йеромонасите и архимандритите, които наричаме „Хайр Сурп“ – то е, за да няма объркване. Трябва да разберем какво значение има думата „Сурп“ (Свят, Светец). Например, когато казваме Света Църква, означава, че църквата, като каменна сграда, е отделена от други подобни сгради. Чрез специални обреди тя е помазана с Миро и служи за специална цел. Когато казваме „Светите Отци на църквата“, като например Сурп Крикор Лусаворич (Свети Григорий Просветител), това означава, че църквата, съобразявайки се с живота и извършените свети дела, е отделила съответната личност от другите хора и чрез специален църковен събор го е обявила за Светец. Така и йеромонасите, когато се ръкополагат и биват помазани с Миро, се отделят от другите хора и през целия си живот служат само на Бог. Вярно, те не са канонични светци на църквата, но те са посветили целия си живот на свящото дело на Бог, затова вярващите се обръщат към тях с „Хайр Сурп“ (Свети Отче).

Грешно е да се смята, че духовниците са светци според нашите представи, защото, за да се канонизира някой за светец, много дълъг път трябва да извърви. Те са призвани да служат на свящото Божие дело. Те могат да живеят свят живот, но пак да не бъдат канонизирани светци. Трябва да различаваме каноничните светци на църквата и духовниците, към които хората се обръщат със Свети Отче, защото те са различни понятия.

ВЪПРОС: Защо целуват ръката на свещеника и я слагат на главата си? Задължително ли е да се целува ръката на всеки свещеник?

- Преди всичко трябва да отбележа, че не на всички духовници се целува ръка. Тези, които нямат Помазание (клисари, дякони), ръката им не се целува.

А на свещеници, архимандрити, епископи и Католикос, като знак на уважение след като ги поздравяваме, целуваме дясната ръка, защото по време на Ръкополагането им със Св. Миро се помазва челото, дясната и лявата ръка. Помазаният със Св. Миро духовник носи в себе си благословения, и когато слага ръката си върху главата на човек, по този начин го благославя. За това свещениците слагат ръката си върху главите на вярващите.

Бих искал да отбележа, че когато поздравяваме помазан духовник, задължително трябва да се поклоним и да целуваме дясната му ръка и да получаваме благословието му, понеже той има Божественото Помазание. Хората се поклонят не пред неговата личност, а пред Божественото му Помазание.

ВЪПРОС: Уважаеми дер Бартухимеос, ще се възползвам от любезната Ви покана, за да Ви помоля да дадете подробни разяснения за необходимостта свещеникът да изостави своето кръщелно име (авазани анун) и да приеме ново. Очаквам да отговорите при възможност и предварително благодаря!

- Благодаря за интересния въпрос. Трябва да отбележа, че традицията да се сменя името на свещеника започва още от Исус Христос. Ако прочетем Библията, ясно ще видим, че когато призова своите ученици, Христос смени имената на някои от тях. Така Симон стана апостол Петър, бирникът Леви стана апостол Матей, Натанаил – апостол Вартоломей, Левей – апостол Тадей, а Савел стана апостол Павел. Тази традиция продължиха и апостолите, когато сменяха имената на своите ученици. Например, Йоан стана евангелиста Марк, Иуда – Варсава. Апостолите продължаваха тази красива традиция и когато ръкополагаха свещеници им, сменяха имената, кръщаваха ги с духовни имена и този обичай достигна до наши дни.

Задължително трябва да отбележа, че това явление не е само просто традиция, а съдържа в себе си една голяма тайна. Когато се ръкополага и миропомазва, човек получава духовно име и в него се случва огромна промяна. Чрез даровете на Светия Дух той става съвсем друг – духовен човек. В този момент той отново се ражда като духовник: ражда се нов

Божи служител. Както всяко новородено дете получава своето име, така и новороденият свещеник получава ново име.

Кръщелното име напомня за обикновения човек, а духовното име символизира разкриването на новия духовен баща и новия човек, затова и пред духовното си име той получава името „Дер“. Например, ако Хагоп бъде ръкоположен и стане Дер Крикор, всички са длъжни да го наричат вече Дер Крикор, а не с кръщелното му име Хагоп.

Ако след помазването името остане същото, то по време на ръкополагането промяната в човека няма да бъде видима за хората.

ВЪПРОС: Бихте ли дали подробни разяснения за института на целибата (безбрачието). Според спорадичните ми познания, целибатът в началото не е съществувал (арменските първосвещеници са си предавали властта по наследство), а после за Арменската и Източно- православната църква той обхваща само висшето духовенство, а за Католическата църква обхваща цялото духовенство. Моля за Вашия отговор и предварително благодаря!

- Целибатът (Ընկաշխրննւմբիւն – гусагронутюн) започва още от времето на апостолите. Както ни завещава Священото предание на нашата църква, някои от апостолите са били женени, някои – не. Например, апостол Филип бе женен, а Павел – не. Така апостолите посвещаваха целия си живот в служба на Бог. Вярно е, че женените духовници също се посвещават в служба на Бог, но безбрачните са освободени от семейните си ангажменти и могат да предоставят цялото си време на Бог.

Иисус Христос също не отрича целибата. В Евангелието на Матей Христос говори за брака и ясно отбелязва: „11. ... не всички възприемат тая дума (скопци), но ония, на които е дадено; 12. защото има скопци, родени тъй от майчина утроба; има и скопци, скопени от човеци; и има скопци, които сами са се скопили заради царството небесно. Който може възприе, нека възприеме.“ (Матей 19:11-12). Тук Христос счита брака и целибата като дадени от Бог. Бог трябва да дари човека с благодатта, за да се жени, а при целибата те са избрани от Бог още от утробата на майките си. Преди човекът сам да избере целибата като духовник, е избран да бъде такъв от Бог.

От времето на апостолите до V век, в нашата църква целибатът бе избираем. Който желаше ставаше безбрачен свещеник (Ընկաշխրննւմբիւն – гусагрон кахана), който не желаше, можеше да се жени и да получи висш духовен сан. До официалното приемане на християнството

в нашата страна сме имали много епископи арменци, които са били безбрачни. Крикор Лусаворич (Св. Григорий Просветител) бе женен, но когато стана Католикос, съпругата му се оттегли в женски манастир, а той водеше безбрачен живот.

До V век нашите върховни патриарси са били женени и властта се е предавала по наследство, но големият син на Лусаворич например, католикос Арисдагес е бил безбрачен. Т.е. нашите духовници сами са избрали какъв живот да водят, но това не им е повлиявало да заемат по-висш духовен сан в църквата. През 449 год., на църковния събор в Шахабиван, бе прието решение целибата да е избираема за духовниците, но само безбрачните духовници да могат да се издигат до по-висш църковен сан. От този събор до наши дни Армeнската апостолическа църква свято пази този канон.

В Православните църкви е както при нас, т.е. само безбрачните свещеници могат да се растат в йерархията. Но в Католическата църква целибатът вече е задължителен за всички духовници.

ВЪПРОС: Аржанабадив дер Бартухимеос, благодарейки за отговора, бих Ви попитал с оглед пълнота на знанието – какви са задълженията на арменския свещеник, свързани със създаване на семейство? Благодаря!

- Първо, трябва да отбележа, че арменският свещеник (презвитер, йерей), преди да бъде ръкоположен за такъв, трябва да се ожени и да създаде семейство още докато е дякон. Ако дяконът иска да бъде помазан за свещеник, трябва да има дете, т.е. да е станал баща.

Най-важното за съпругата на духовника е да бъде добродетелна, да има твърда вяра, да обича да служи и да бъде готова да понесе всякакви трудности. Съпругата на арменския свещеник задължително трябва да бъде арменка. Свещеникът трябва да има образцово и стабилно семейство, защото в общността всички трябва да вземат пример от тях. Семейството на свещеника не бива с поведението си да се превърне в изкушение за мирян

ВЪПРОС: *Аржанабадив отец Бартухимеос, скоро научих, че сте завършил Духовната семинария „Геворгян“ в Св. Ечмиадзин. Синът ми, въпреки че му предстоят още няколко години докато завърши училище, желае да учи в семинарията и да стане свещеник. Ако е възможно, бихте ли ми обяснили дали арменци от диаспората могат да учат в Духовната семинария „Кеворкян“, и ако отговорът ви е „да“, какви са условията за прием?*

- Много се радвам, че задавате подобен въпрос и съм сигурен, че един прекрасен ден желанието му ще се изпълни. Радвам се, че в нашата епархия има млади момчета, които имат желание да получат духовно образование.

Да, аз съм завършил Духовната академия „Кеворкян“ на Св. Ечмиадзин. Там се учи шест години и завършилите получават магистърски степен по богословие. Образованието е абсолютно безплатно, студентите имат осигурени стаи за живеене и ежедневна храна. С една дума, Първопрестолният Св. Ечмиадзин предоставя за свои студенти идеални условия, за да нямат те други грижи, освен ученето.

Относно вашия въпрос, трябва да отбележа, че Духовната академия „Кеворкян“ не е само за арменците, които са родени или живеят в Армения. Там се учат много млади арменци и от диаспората, които желаят да станат свещеници. Например, в нашия курс имахме четирима младежи, които бяха от различни епархии на диаспората. Така че, ако някой желае да учи в Академията, може да се обърне към нас, духовниците на епархията.

Относно приемните изпити, трябва да призная, че кандидатстването и учението в Академията е много трудно. Студентът трябва да има силна воля и посветеност, за да успее да завърши.

Приемните изпити са пет: арменски език, арменска литература, арменска история, музика и чужд език (основно английски). Трябва да отбележа, че преподавателите се отнасят по-леко към кандидатите от диаспората, отколкото от Армения. На практика, повечето от тях се приемат в курс „0“, където по-отблизо се изучават тези предмети, и едва по-късно се подлагат на изпит.

И в това отношение Св. Ечмиадзин прави всичко по силите си, за да могат младите момчета, които са дошли от диаспората, да се адаптират и да бъдат приети в Духовната академия „Кеворкян“.

ВЪПРОС: Защо на църковния жезъл има двуглава змия? Нали в Библията се казва, че сатаната се представи в змийски образ?

- Правилно сте забелязали, че върху жезъла, който се използва в църквите, има глава на змия. Но преди това бих искал да обясня накратко значението на самия жезъл в църквата, след което ще стане още по-ясен отговорът на Вашия въпрос.

Жезълът, по духовния смисъл, символизира църковен сан или степен, което показва власт. В нашата църква право да носят жезъл имат архимандритите, епископите и Католикосът. Църковният жезъл по принцип бива няколко вида: основно архимандритски и епископски, използва се и от Католикоса. Върху всеки жезъл има образ на змия. На архимандрита са две змии, на епископа – една, а на католикоса - четири.

Тези змии символизират мъдрост и разум. Господ Иисус Христос съветва своите ученици „... бъдете мъдри като змии и незлобиви като гълъби.“ (Матей 10:16). Когато неженените свещеници (сравнение: бялото духовенство) получават степен на архимандрит, им се дава право да носят жезъл, т.е. имат власт да тълкуват Библията и да обясняват учението на църквата, за което те трябва да бъдат достатъчно мъдри, а жезълът символизира тази мъдрост.

Относно въпроса за сатаната, ако погледнем внимателно жезъла, ще видим, че до тези змии има високо вдигнати кръстове, което означава, че Христос, чрез разпятието, победи сатаната и свещеникът, чрез властта, дадена му от Христос, може да се бори срещу сатаната.

РАЗЛИКИ И ОТНОШЕНИЯ С ДРУГИ ЦЪРКВИ

Отговаря отец **БАРТУХИМЕОС**

ВЪПРОС: *Коя е първата християнска църква?*

- Първата християнска църква е основана в Йерусалим, понеже след Възнесението на Христос учениците се събраха и назначиха Господния брат Яков за епископ на вече сформираната християнска църква.

А последователите на Исус Христос за първи път са ги нарекли християни в Антиох: „25. Тогава той (Варнава) отиде в Тарс да търси Савла; 26. и като го намери, доведе го в Антиохия, та, като се събираха в църквата цяла година, научиха значително множество. И първо в Антиохия учениците се нарекоха християни.” (Деяния на Апостолите 11:25-26).

ВЪПРОС: *Защо българите и арменците се кръстят по различен начин?*

- По принцип, във всички християнски църкви (апостолическа, католическа и православна) смисълът на прекръстването е един. Ние и католиците се кръстим по един и същ начин, а православните – различно. Но това не е свързано с вероизповеданието, а е заради произнасянето на думите по различен начин.

Всички християни се кръстят в името на Светата Троица – Отца, Сина и Светия Дух, със събрани в едно палец, показалец и среден пръст, с които докосваме „първо, челото и казваме „В името на Отца” (Ἐϋὲν ἰϋ Ζορ – Ханун Хор), защото вярваме, че Бог Отец е в Небето и е по-нагоре от всички нас, после допираме областта на слънчевия сплит и казваме „и Сина” (Ἐϋ Πρϋϋϋ – йев Вортво), защото Божият Син слезе от небето, за да спаси човека, после с ръката докосваме лявата страна на гърдите и казваме „и Духа” (Ζηϋϋϋϋ – Хоквуйн), защото Светият Дух обитава сърцето на човека, а след това докосваме дясната страна на гърдите и казваме „Светия” (Ἐϋ ϋϋϋ – Сърпо), понеже светците и праведните застават от дясната страна на Бог, а накрая поставяме отворената си длан на гърдите и изричаме „Амин” (Ἐϋϋϋ).

Българите и другите православни християни, с трите събрани в едно пръста докосват най-напред челото и казват „В името на Отца”,

после в областта на слънчевия сплит – „и Сина”, после дясната страна на гърдите – „и Светия”, след това в ляво, към сърцето и казват „Дух” и накрая – по същия начин „Амин”.

Ето това е причината да се кръстим по различен начин.

ВЪПРОС: Защо миряните на Българската Православна църква могат да станат кръстници в арменската църква, а миряните от Арменската Апостолическа църква не могат да станат в Българската Православна църква?

- Правилно сте забелязали, че ние не забраняваме на вярващи от Българска Православна църква да стават кръстници в арменската църква, понеже и те приемат Никейския Символ на Вярата, който приемаме и ние, а ние кръщаваме въз основа на този Символ на Вярата. Въпреки разликите по християнските възгледи и учението, кръщаваните се считат, и в двете църкви, като членове на Всеобщата църква и се кръщават въз основа на същата вяра. Просто църквите са различни. Ето защо, ние приемаме тяхното кръщение и позволяваме те да бъдат кръстници в нашата църква.

Но освен религиозният въпрос, има още една точка, която позволява те да станат кръстници в нашата църква. Когато хората избират кръстник, избират човек, който е близък на семейството или ако е непознат – за да станат роднини. Чрез нашето позволение, още повече са потвърждава дружбата между двата народа.

А защо Българската Православна църква не приема ние да ставаме кръстници в църквата ѝ, това е въпрос на тълкуване. Те не ни приемат както ние тях, защото смятат, че сме се отдалечили от правилния път, заради разликите в учението. По-горе, накратко, обясних въз основа на какво се кръщава и със сигурност мога да кажа, че няма разлика на тази база.

Ние всички сме част от Всеобщата Христова църква и сме длъжни да приемаме кръщението в нашите църкви, както и да позволяваме да ставаме кръстници един на друг. Вярно е, че ние имаме разлики в учението си, но относно кръщението между нас няма различия.

ВЪПРОС: *Ще Ви бъда благодарен, ако разясните защо с разлика от един ден се отбелязва Рождество Христово в Арменската апостолическа църква и в Източноправославната църква.*

- Както знаете, ние празнуваме на 6-ти януари. Католиците, протестантите и част от православните (Българските, Румънските, Антиохските, Александрийските и Гръцките Православни църкви) празнуват на 25-ти декември. А Руските, Грузинските, Украинските, Молдавските Православни църкви, както и Гръцката Православна църква в Йерусалим, празнуват на 7-ми януари. За да разберем защо между нас и част от православните християни има един ден разлика, трябва да се опитаме да намерим отговора в историята на Църквата.

До IV век всички християни са празнували Рождество Христово на 6-ти януари. Но, след приемането на християнството, римляните продължили да празнуват езическите празници, в рамките на които на 25-ти декември с големи празненства са чествали празника на слънцето. За да се прекратят езическите празници, през 336 год. църквата в Рим официално обявява 25-ти декември за Рождество Христово. В списъка на древните римски епископи, който е с датировка около 336-354 год., може да срещнем следните думи: «25 Dec.: natus Christus in Betleem Judeae» (Христос е роден на 25-ти декември във Витлеем). Фактически, на 25 декември 336 год., за първи път на тази дата в света се чества Рождество Христово и този факт е документиран. По-късно, през 388 год., православните християни също започват да празнуват на 25 декември Рождество Христово, обосновавайки се върху призива на св. Йоан Златоуст, направен две години преди това в Антиох. Смяната на деня на Рождество Христово за православните бе свързана и с друг фактор. Както знаем, на 6-ти януари едновременно се празнува Рождество и Богоявление и на този ден поклонниците не знаеха, къде да отидат – във Витлеем, където е роден Христос, или на река Йордан, където бе кръстен Христос. Затова те намират по-практичен начин: започват да празнуват Рождество Христово на 25-ти декември, за да могат поклонниците да ходят във Витлеем, а на 6-ти януари – Богоявление, за да могат да ходят на река Йордан. Но ние, арменците, сме запазили единствения правилен ден, 6-ти януари, на който чествуваме едновременно Рождество Христово и Богоявление и никога не сме го променяли.

По-късно, по целия свят бе предизвикано друго объркване около празника Рождество Христово, когато църквите пожелаха да променят Юлианския календар, с който се съобразяваха почти всички църкви. Защо казвам почти, защото нашата църква и няколко други църкви

се ръководиха от собствен календар. Например, на Църковния събор в Атана през 1316 год. бе взето решение да се откажем от Древно-арменския календар и да се приеме Юлианския, но това решение не бе приложено. През 1584 год. папа Григорий III издава заповед да бъде преведен и издаден на арменски език новият – Григорианският календар. Въпреки това, нашата църква продължава да смята по традиционния арменски подвижен календар. И така, арменския традиционен календар е бил използван до XX век. Армения и арменската църква официално приемат Григорианския календар съответно през 1920 год. и 1923 год.

През м. октомври 1582 год. папа Григорий XIII потвърждава Григорианския календар. Той е забелязал, че Юлианския календар до XVI век е дал разлика от 10 дни. Тази разлика е забелязана по време на пролетното равноденствие на 21 март, понеже по решение на Вселенския събор в Никея през 325 год. пролетното равноденствие се е считало на 11 март, а не 21-ви. Папа Григорий заповядва следващия, след 4 октомври 1582 год. ден да се счита като 15 октомври, наваксвайки тези 10 дена, които бяха натрупани в периода 325-1582 год. Така от 1583 год. грешката, допусната при определянето на пролетното равноденствие, е поправена. В следващите години, от XVI до XX век, разликата между Юлианския и Григорианския календар достига до 13 дни. Към средата на XXI век тази разлика ще достигне 14 дни.

Оттогава Римокатолическата църква вече започва да празнува Рождество Христово с новия календар, но се запазва датата 25-ти декември. По-късно по целия свят се разпространява новият календар и много църкви започват да смятат с Григорианския календар. Но църквите, които не приемат новия календар, продължават да празнуват съобразно Юлианския календар (Руските, Грузинските, Украинските, Молдавските Православни църкви, както и Гръцката Православна църква в Йерусалим), имайки предвид разликата, т.е. 7-ми януари е по Юлианския календар. Затова между нас и тях се получава един ден разлика.

Някои православни църкви, като например Православната патриаршия в Константинопол (Истанбул), въпреки че се движат с Григорианския календар, поради нежелание да празнуват заедно с католиците в деня на слънцето, започнали да празнуват на 7-ми януари.

В целия свят само Арменската Апостолическа църква е запазила традиционната дата за Рождество Христово и празнува на 6-ти януари и по този начин никога не изпада в обърквания.

ХРИСТИЯНСКА КУЛТУРА

Отговаря отец БАРТУХИМЕОС

ВЪПРОС: *Много искам да постя по време на Великите Пости, но имам здравословни проблеми и лекарите не ми позволяват да се откажа от животински храни. По какъв начин мога постя?*

Този въпрос е важен, поради което често, по време на различни срещи с миряните или в моите проповеди, съм говорил за това. Но съм много радостен отново да отговоря на Вашия въпрос, който ще бъде прочетен освен от Вас и от други наши вярващи.

Наистина, по време на Великите пости трябва да се откажем от храни, които имат животински произход. Това е един период за постене, покаяние и милостиня за нуждаещите. Ако някой християнин пости по време на Великите пости, но не прекарва време в молитва и милостиня, значи за него периодът за покаяние е изпълнен наполовина.

Щом Вие имате здравословни проблеми и не Ви е позволено да постите, но имате голямо желание за това, можете да постите по друг начин. Например, опитайте по време на Великите Пости да се откажете от някои от Вашите любими храни или от някои лоши навици. Ако пушите, опитайте се да спрете за времето на Постите, или ако се ядосвате по-често, опитайте се да въздържате гнева си. Това може да стане Вашият начин на постене.

ВЪПРОС: *Позволява ли Арменската апостолическа църква да се яде риба по време на Великите Пости, понеже, доколкото ми е известно, Православната църква позволява?*

- Арменската апостолическа света църква не позволява яденето на риба по време на всякакви пости, понеже тя е животинска храна.

Доколкото ми е известно, Българската православна църква позволява да се яде риба по време на пости, освен на Великите пости и едnodневните пости в сряда и петък.

ВЪПРОС: Защо арменските Хачкари (каменни кръстове) имат отстранени елементи с неопределена форма? Какво е значението им и какво означават?

- Преди да отговоря на въпроса, бих искал да отбележа, че Хачкарите (каменните кръстове) имат свое особено място в арменската култура. Те са претърпели различни периоди на развитие през вековете. Хачкарите съдържат основната идея на християнството – спасителното дело на Иисус Христос.

Основният елемент на Хачкара е кръста, който съдържа в себе си идеите на Разпнатия Христос, дървото на живота, обещания небесен рай и спасението. Още от IV век арменците издигнали Хачкари в различни места: в дворовете и по стените на църквите.

Както вече отбелязах, основният елемент на Хачкара е кръста. Има различни видове кръстове: обикновен (սոբորակախ – совораган), разцъфтял (ծաղկախ – дзахгеа) и всеспасителен (սոբորակախ – аменапъргич). Има и други видове, но тези са най-разпространените.

За обикновените кръстове - самата дума „обикновен“ вече предполага, че става въпрос за обикновени и по-опростени кръстове. Върху разцъфтелите кръстове са изрисувани гроздове, които пресъздават образа на Христос, като истинско лозе. Самият Христос сравнява себе си с лозе, а клоните на лозето със самите вярващи (Йоан 15:1). Както са истинските плодове на лозата, така и са пресъздадени върху кръста. В края на шестте свода, които са с три разклонения, са разположени по три зрънца от грозда, които се намират в четирите ъгъла на Хачкара. Кръста процъфтява чрез църквата, укрепва и дава достойни плодове.

Другият вид на кръста е всеспасителният. Той е обикновен кръст, върху който е изрисуван разпнатия Христос, за това и се наричат

всеспасителен или спасителен кръст.

Това са основните видове кръстовете, които се използват в изработването на Хачкари.

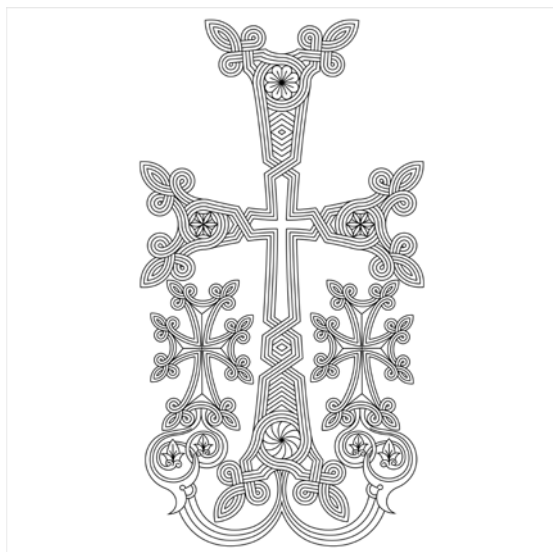
ВЪПРОС: Всеки път, когато посещавам някоя арменска църква, се интересувам колко вида арменски църкви има. Виждал съм както куполна църква, така и базилика. Кой вид е в типично арменски стил?

- Трябва да отбележа, че има два вида арменски църкви, както посочвате и вие: куполна и базилика. Отличителен белег на типично арменската църква е високият купол.

По принцип, има няколко вида църкви: базилика (еднокорабна, трикорабна и пр.), куполни (центрокуполна, кръстокуполна) и пр.

Ние, арменците, строим църкви от IV век, въпреки че има и предположения, че в Армения църкви са били строени още от първи век, когато апостолите пристигнали в нашата страна. По начало, в целия свят християнските църкви се строяха върху основите на езическите храмове и тези правоъгълни постройки ставаха църкви. Оттук произлиза стилът еднокорабната базилика.

След V-VI век, ние, арменците, започнахме да строим типично арменски куполни църкви, които по -късно се превърнаха в кръстокуполни църкви. За да представя по-образно казаното, ще ви дам пример: арменската църква във Варна е базилика, а църквата „Сурп Кеворк“ в Пловдив е куполна. И двата вида са арменски, но типично арменска е куполната.

ЧУДЕСА, СУЕВЕРИЯ И ЗЛИ СИЛИ

Отговаря отец БАРТУХИМЕОС

ВЪПРОС: *Стават ли в наши дни чудеса?*

- Разбира се, чудеса винаги са ставали, стават и ще продължават да стават, докато човечеството не се отдалечи от Бог. Само че е нужно ние да виждаме всичко това. В живота на всеки човек се случват чудеса, но друг е въпросът дали човек вижда и вярва, че наистина е станало чудо, или приписва това на случайността. Другият важен въпрос е каква промяна настъпва в живота на човека, пред когото се е случило чудото?

В Библията, още повече в Новия Завет, често срещаме чудеса. Четейки писанията на нашите църковни отци, срещаме най-различни чудеса и днес, а по време на своето служение всички духовници стават очевидци и участници на различни чудеса.

Чрез чудесата, когато се случват неочаквани и странни неща, човек чувства в конкретния момент и непосредствено Божието присъствие. Но човек няма нужда да се надява на чудо или непрекъснато да очаква чудеса. Ако той живее според законите и заповедите, дадени от Бог, то всеки ден той ще чувства Неговото присъствие в живота си и няма да има нужда, чрез странни явления да усеща Божието присъствие.

Както казват Св. Отци на нашата църква, има два вида чудеса: странни и неочаквани явления и изпълнение на Божията воля. Когато човек изпълнява Божията воля, вече се случва чудо.

ВЪПРОС: *Когато хората, особено децата, се страхуват от нещо, какво трябва да се направи? Трябва ли да се обърнем към окултисти или други разпространени средства?*

- Честно казано, много пъти са се обръщали към мен с подобни въпроси и се радвам, че ще имам възможността публично да отговоря на този въпрос, който предполагам, че ще предизвика интерес у мнозина.

Когато някой човек или малко дете се страхува от нещо, преди всичко трябва да се посети църквата и да се помоли свещеника да прочете молитва за тях. Ние имаме една специална молитва, написана от Св. Крикор Нарегаци, която четем за хора, които се страхуват от нещо. След

това, в предстоящата неделя трябва да присъства на Св. Литургия и да вземе причастие.

Срещу страха или каквото и да е друго, преди всичко човек трябва да се бори с молитва. Да се помоли Бог, Той да извади от него този страх. Никой друг не може да освободи човека от неговите страхове и да ги изкорени от него: окултисти, знахари и пр. Те нямат власт от Бог да извършват подобни действия.

В нашата практика се срещахме със случаи, когато идват хора или водят децата си, които са се уплашили от нещо и преди да ги доведат в църквата, са ги водили по разни места, но без резултат. Когато сме им чели молитва и после те са взели причастие, след известно време са ни уведомявали, че вече всичко е наред и страхът е изчезнал.

ВЪПРОС: Напоследък в нашето семейство има много неуспехи. Мисля, че сме урочасани. Как можем да се освободим от злите сили?

- Ето и отговора. По принцип, много неща могат да бъдат причина за неуспех в семейството. Първо, ако неуспехите не са резултат от несъгласието между членовете на семейството, тогава на случващото се трябва да погледнем от друга гледна точка. Преди всичко, аз бих отделил факта на непокаянието, неучастието на Св. Литургии, невземането на Причастие от членовете на семейството, неизвършването на Домосвет. С едно изречение, ако обобщим (може да звучи малко крайно, но дълбоко в себе си съдържа истина), отдалечаването на човека от Бог може да стане причина за неговите неуспехи. Когато човек се отдалечава от Бог, в него се освобождава място, а това място лесно може да заеме сатаната, заедно със своите демони, или, както народа казва, „да бъдат урочасани“, да станат жертви на „черна магия“ или подобни неща.

Разбира се, борбата срещу това е молитвата, както казва нашият Господ Иисус Христос: „А този род не излиза освен с молитва и пост“ (Матей 17:21). Моленето, покаянието, участието на Св. Литургия и вземане на Св. Причастие приближават човек към Бог и той се освобождава от подобни неща с неговата благословия.

Тъкмо заради борбата срещу подобни сили, Св. Отци на нашата църква са определили специални канони, според които всеки християнин, поне два пъти в годината, трябва да извърши Домосвет. Да благослови дома си, за да се изгонят с осветена вода всички демони, които причиняват неуспехи. В обредите на нашата църква има специални ритуали и обичаи. Трябва да бъде поканен свещеник в дома ви, той да се помоли и да извърши тези обреди, чрез които демоните се прогонват или, както

се казва, „злите очи да изчезнат“.

По тази тема бих искал да добавя още нещо. При подобни ситуации никога не бива да се възползвате от услугите на гадатели, от разни мъниста против уроки или подобни неща. Това е все едно да се борите с оръжията на дявола срещу дявола. Гадателите извършват своите зли дела със силата на злото, а мънистата против уроки са мюсюлмански инструмент, който се използва повече за урочасване, отколкото против уроки.

Ние, християните, се борим срещу всичко това с Кръста, с Молитвата и всичко, което произлиза от тях. Това е единственият и истинският път в борбата срещу неуспехите и урочасването.

ВЪПРОС: Трябва ли да вярваме на сънищата и изобщо сънищата от Бога ли са ни пратени или не?

- Преди да говорим за това, дали да вярваме на сънищата, бих искал да изясним, какво означава да сънуваш. Сънищата са резултат от дейността на подсъзнанието на човека по време на сън. Човек винаги сънува, но не всички сънища помни. Това зависи от начина, по който е спал. Има два вида сън – парадоксален и ортодоксален (повърхностен и дълбок сън), които от време на време се редуват. Когато човек се събужда от ортодоксален сън, не помни какво е сънувал, но когато се събужда от парадоксалния сън, помни. Имайки предвид всичко това, вече може да се говори за вяра в сънуването.

Вече казахме, че човек винаги сънува, понеже подсъзнанието винаги работи, дори когато спим. За това тук не става въпрос да вярваме или да не вярваме. Казано по друг начин, сънищата са начин на образно мислене в подсъзнанието по време на сън. Затова не можем да поставим въпроса така – да вярваме ли на сънищата? Както в будно състояние човек мисли за неща, на които вярва, така в съня си той мисли чрез сънищата.

Но християнското богословие за сънищата приема една интересна теория. Според нея, освен обикновените сънища, има и сънища, които са дадени от Бог или от сатана. В Стария Завет срещаме много случаи, когато Бог предава послание или откровение на хората чрез сънищата. Основно тези послания са получили пророците или избраните от Бог хора, които чрез сънищата говореха с Бог и разбираха Волята Му. Изпратени от сатаната са сънищата, които целят да измъчват човека. Например, човек, който е склонен да вярва в сбъдването на сънищата, когато сънува нещо лошо, цял ден или дори и дни, изпада в нервно състояние, очаквайки да се случи нещо лошо. По този начин той

губи душевното си равновесие и не може нормално да се занимава с ежедневните си задачи. Или сатаната може да изпрати страшни сънища, и по този начин цяла нощ да измъчва човека.

Но ние можем само чрез молитвата да различим сънищата - дали са от Бог, от сатаната или обикновени сънища. В молитвата трябва ,преди всичко, да споменем, че всичко, което предстои да се случи, да бъде според Божията воля и с времето Бог да ни открие кои сънища са изпратени от Него.

ВЪПРОС: *До каква степен сънищата влияят върху християнското ни самосъзнание? Трябва ли да обръщаме внимание, ако в сънищата си нарушаваме Божиите заповеди, например - не кради, не прелюбодействай, а в действителност, в нашия съзнателен живот спазваме тези заповеди? Трябва ли да се чувстваме виновни, ако съгрешим в сънищата си?*

- По принцип, психолозите смятат, че сънищата са в резултат на действията на подсъзнанието и твърдят, че човек винаги сънува, докато спи, но не винаги помни тези сънища. Църковните Отци разделят сънищата на три вида: изпратени от Бог, изпратени от злото или от сатаната и обикновени сънища, които, както твърдят психолозите, са резултат на подсъзнанието.

Когато човек сънува сън (или видение), който е пратен от Бога, тогава той ще има огромно положително влияние над християнското му самосъзнание. Ако сънува сън, изпратен от злото (обикновено кошмари), тогава те могат да оставят отрицателни последици върху християнското му самосъзнание и дори да накарат човек в будно състояние да извърши грях или да се отдалечи от Бог. А когато човек сънува обикновен сън, той по принцип няма да повлияе върху християнското му самосъзнание.

По време на общата изповед, докато четем поредицата от „разкаянията“, срещаме следните думи - „с лъжливи сънища и отвратителни съновидения съм сгрешил пред Бог“. Това означава, че когато човек в съня си прелюбодейства, значи върши грях. Въпреки че не във всички сънища човек може да сгреши. Онези сънища, които са изпратени от злото, са с цел да накарат човека да извърши грях и трябва да внимаваме този сън да не ни поведе към греха.

Ако по време на обикновения сън човек наруши Божиите заповеди, може да се предположи, че в съзнанието на човека има някаква склонност към извършване на подобен грях, който кара подсъзнанието да го сънуваме.

ВЪПРОС: Трябва ли да се доверяваме на гадателите? Бог ли ни говори чрез тях?

- За да разберем дали са верни гадателствата на предсказателите, първо, трябва да разберем кои са те и кой им е дал власт да ги извършват. В Стария Завет пророците предвиждаха бъдещето, но те предаваха на хората Божието слово. Бог се явяваше пред тях, говореше с тях, след което пророците предаваха тези слова на хората и те се изпълняваха. С една дума, пророците бяха Божии избраници.

Но сред пророците имаше и гадатели, които се опитваха да отклонят хората от правилния път. В Стария Завет често срещаме пасажи, в които се говори за гадателите, дори се определя наказание за тях.

„Аз съм Господ, Бог ваш ... не врачувайте и не гадайте.” (Левит 19:26)

„9. Кога влезеш в земята, която Господ, Бог твой, ти дава, да се не учиш да вършиш гнусотии, каквито са вършили тия народи; 10. не бива да се намира у тебе (такъв), който прекарва сина си или дъщеря си през огън, предсказвач, гадател, вражач, магьосник, 11. омайник, ни който извиква духове, ни вълшебник, нито който пита мъртви; 12. защото, всеки, който върши това, е гнусен пред Господа, и тъкмо поради тия гнусотии Господ, Бог твой, ги изгонва отпреде ти.” (Второзаконие 18:9-12)

„ ... непокорството е също такъв грях, какъвто е магьосничеството, и упорството е също като идолопоклонството. Задето ти отхвърли думата на Господа, то и Той те отхвърли ...” (1 Царе 15:23)

Но и в Новия Завет апостол Павел също говори строго за тях и дори потвърждава, че те са лишени от Божието царство: „19. Делата на плътта са известни; те са: прелюбодейство, блудство, нечистота, разпътство, 20. идолослужение, магии, вражди, свади, ревнувания, гняв, разпри, разногласия, (съблазни,) ереси, 21. завист, убийства, пианство, срамни гощавки и други такива; отнапред ви казвам, както и по-преди ви казах, че, които вършат това, няма да наследят царството Божие.” (Гал. 5:19-21)

С една дума, от Библията става ясно, че гадателство и вярването в предсказанията им е грях, защото те идват от сатаната. Гадателят, когото Църквата не приема, получава властта си от сатаната. За това говори и апостол Павел: „13. Защото такива са лъжеапостоли, лукави работници, които се преобразяват в Христови апостоли. 14. И не е за чудене: защото сам сатаната се преобразява в ангел на светлината, 15. та затова не е голяма работа, ако и служителите му се преобразят като служители на правдата; но техният край ще бъде според делата им.” (2 Кор. 11:13-15). Сатаната представя своите служители като Божии и

се опитва да отклони по този начин хората. В Евангелието на Матей Христос казва, че ще дойдат мнозина от Негово име и ще кажат, че аз съм Христос и съм там, но вие не им вярвайте. За нас, последният пророк е самият Христос. Всеки път в края на Св. Литургия казваме: „Христос, Бог наш, Ти Си завършека на Закона и Пророците ...“, което означава, че за християните няма нужда вече от пророчества, понеже, всичко, което той трябва да знае, вече е дадено от Бог чрез Библията. Истинските християни нямат нужда от гадатели, защото те не са изпратени от Бог и техните гадания не са верни.

ВЪПРОС: Грешно ли е вярващ да гледа на карти, макар и безвъзмездно? (било то предмети или пари)?

- По принцип, гледането на карти, кафе и други подобни действия винаги се е считало като гадателство, понеже те са обикновени предмети. Например, картите не съдържат в себе си никаква сила, за да могат да предадат нещо. Трябва винаги да помним, че Бог е дал на света и на човечеството това, което е нужно. С Христос се изпълниха всички пророчества и това много ясно е написано в Библията. Човечеството няма нужда от хора, които чрез някакви предмети да гадаят, защото в основата на всички тези неща стоят злите сили, които обикновено се представят като добри сили или както апостол Павел казва, че много често сатана се явява като светъл ангел, за да заблуждава хората.

Както по -горе казах, гледането на карти също е вид гадателство и е много болезнено, че вярващият може да се занимава с това. Без значение дали срещу това му се заплаща по някакъв начин или не. Ако човекът наистина е вярващ, то тогава никога повече не бива да се занимава с подобни неща и да се опита да премине в период на покаяние. Това също е изпитание, когато сатаната се опитва с подобни неща да отклони вярващите от правия път. Нужно е да сме будни и пълни с вяра, за да успеем.

СЪДЪРЖАНИЕ

Две думи, увод от Н.В.П. архимандрит Абгар Овакимян	3
Въведение от отец Бартухимеос Агопян	5
БОГОСЛОВИЕ	8
ЦЪРКОВЕН ЖИВОТ	18
ЦЪРКОВНИ ТАЙНСТВА И ОБРЕДИ	27
ЦЪРКОВНИ ПРАЗНИЦИ И ОБИЧАИ	42
ЦЪРКОВНИ КАНОНИ И СТРУКТУРА	47
ДУХОВЕНСТВО	55
РАЗЛИКИ И ОТНОШЕНИЯ С ДРУГИ ЦЪРКВИ	62
ХРИСТИЯНСКА КУЛТУРА	66
ЧУДЕСА, СУЕВЕРИЯ И ЗЛИ СИЛИ	69

Използваните библейски цитати в сборника са от Синодалното издание на Светия синод на БПЦ от 1992 г.
и от изданието на българското Библейско дружество от 1940 г.

100 въпроса
за Богословие, Светото писание, християнския
живот, църковните тайнства и обреди, християнска
култура, чудеса, суеверия и зли сили

отговаря
духовния пастир на арменците
в град Варна отец БАРДУХИМЕОС

- © Отец Бардухимеос Агопян, съставител, 2014
© Нерсес Кетикян, превод от арменски език, 2014
© Соня Млекарова, редактор 2014
© Хрипсима Ернисян, коректор, предпечат, 2014
© Хрипсима Ернисян, Крикор Аракелян, корица 2014

ISBN: